

ПРОУЧВАНЕ НА ДЕЙСТВАЩОТО БЪЛГАРСКО ЗАКОНОДАТЕЛСТВО НА НИВО ЗАКОНОВИ НОРМАТИВНИ АКТОВЕ ПО ОТНОШЕНИЕ НА ПРАВАТА, ПРЕДОСТАВЕНИ НА БРАЧНИ ДВОЙКИ И НА ДВОЙКИ ОТ РАЗЛИЧЕН ПОЛ, ЖИВЕЕЩИ ВЪВ ФАКТИЧЕСКО СЪЖИТЕЛСТВО В СРАВНЕНИЕ С ПРАВАТА НА ДВОЙКИ ОТ ЕДНАКЪВ ПОЛ

Настоящото проучване е изработено от екип на Адвокатско дружество „Попов, Арнаудов и партньори“ по поръчка на СДРУЖЕНИЕ "МЛАДЕЖКА ЛГБТ ОРГАНИЗАЦИЯ ДЕЙСТВИЕ". То отразява състоянието на действащото българско законодателство към 30 април 2018 г. Проучването не се ангажира с евентуална съдебна практика по прилагането на съответните идентифицирани разпоредби, но на съответните места, където е възможно противоречиво тълкуване от съдилищата или законът е неясен, това е посочено.

Настоящото проучване идентифицира правата и съответно задълженията, предоставени на лицата, част от семейни двойки или двойки от различен пол, живеещи във фактическо съжителство (или респективно на едно от лицата в брак/фактическо съжителство) на база на правните последици, свързвани с някои основни дефиниции, които се асоциират с брак и семейни отношения. Такива са например „брак“, „семејство“, „домакинство“, „съпруг/съпруга/съпрузи“, „Фактическо съжителство на съпругески начала“ и негови производни. Настоящото проучване не се ангажира с изчерпателност, относно възможното неравноправно положение на разнополови съжителстващи двойки спрямо еднополови съжителстващи двойки, доколкото същото е ограничено до проучване на нормативната уредба на законово ниво, а неравноправно положение е възможно да бъде въведено и чрез подзаконовни актове. От друга страна, възможно е неравнопоставеност да следва не директно от правните последици на основните свързани със семейни отношения институти, а от цялостното приложение на различни институти, имащи по-скоро косвено отношение към разглеждания проблем.

I. ЛЕГАЛНИ ДЕФИНИЦИИ

Действащата нормативна уредба дава легални дефиниции на следните относими към разглежданата тема понятия:

- Брак
- Семейство
- Член/ове на семейството (член на семейството на гражданин на Европейския съюз)

- Семейно положение
- Фактическо съжителство на съпругески начала
- Фактическо извънбрачно съжителство
- Домакинство
- Ближни
- Зависимо лице
- Свързани лица

Това, което е важно да се подчертае по отношение на дефинициите е, че същите са разпръснати в различни закони и имат различно съдържание. В това число едно и също понятие се използва с различно значение в различните закони. Като разликите са включително в такива елементи на дефинициите, които биха могли да доведат до неравноправно третиране на еднородните и разнородните двойки.

Следва да се посочи, че неяснотата по отношение съдържанието на част от дефинициите сама по себе си създава предпоставки за неравноправно третиране. Наблюдава се общ съществен недостатък на голяма част от дефинициите, а именно, че част от понятията, чрез които се дефинира основното понятие, остават неопределени и съответно това води до неяснота по отношение на цялото понятие. Такива са именно елементи на дефиницията, които поставят под въпрос дали понятието се отнася за всякакви двойки или само за разнородни. Съответно законодателството е неясно по отношение това дали дадени права са предоставени, съответно дадени задължения са вменени, само на разнородни или и на еднородни двойки.

Друго, което прави впечатление е, че редица законите боравят с определени термини (най-често „семейство”, „домакинство” и „фактическо съжителство”) без обаче да дават изрична дефиниция, което, отчитайки липсата на единни дефиниции на тези понятия, може да доведе до различни тълкувания и съответно, до различна приложимост на нормите.

БРАК

Съгласно чл.46 от **Конституцията** на Република България бракът е „доброволен съюз между мъж и жена”, като законен е само гражданският брак.

Конституцията борави и с понятието „семейство”, без обаче да дефинира същото.

Съгласно чл.5 от **Семейния кодекс** бракът „се сключва по взаимно, свободно и изрично съгласие на мъж и жена, дадено лично и едновременно пред длъжностното лице по гражданското състояние”.

Така, бракът е конституционно закрепен като възможен единствено между лица от двата различни пола. Съответно всички последици, които законодателството предвижда да са свързани само с брак, но не и с някоя от другите форми на съвместно съжителство, са по дефиниция предоставени само на разнополови двойки и доколкото еднополови двойки нямат възможност да встъпят в брак, те са несъмнено лишени от тези права.

СЕМЕЙСТВО и ЧЛЕН/ОВЕ НА СЕМЕЙСТВОТО

Семейният кодекс, като основният нормативен акт, имащ за предмет уредбата на семейните отношения, не дава дефиниция на понятието „семейство“.

Такава срещаме в други закони, като прави впечатление, че повечето от тях уреждат съвсем различни от семейните обществени отношения. Дефинициите са дадени основно с цел да се придадат правни последици на наличието на „семейство“, които последици са в предмета на регулиране на съответния закон. Дефинициите са различни.

Законът за семейни помощи за деца определя "семейството" като а) **съпрузите**, *ненавършилите пълнолетие деца, както и навършилите пълнолетие, ако продължават да учат, до завършване на средното им образование, но не по-късно от навършване на 20-годишна възраст (родени, припознати, осиновени, доведени, заварени, с изключение на сключилите брак);* б) **съвместно живеещи родители без сключен граждански брак**, *които съжителстват на един настоящ адрес, техните ненавършили пълнолетие деца, както и навършилите пълнолетие, ако продължават да учат, до завършване на средното им образование, но не по-късно от навършване на 20-годишна възраст (родени и припознати, с изключение на сключилите брак);* в) **родителят и неговите/нейните ненавършили пълнолетие деца**, *както и навършилите пълнолетие, ако продължават да учат, до завършване на средното им образование, но не по-късно от навършване на 20-годишна възраст (родени, припознати, осиновени, с изключение на сключилите брак).*

Несъмнено първата част от дефиницията е ограничена само до еднополови двойки, предвид значението на понятието „съпрузи“. Ако се презюмира, че втората част от дефиницията касае родители и общите им деца, то предвид това, че българското законодателство не предвижда възможност лица от еднакъв пол да имат признати общи деца, то дефиницията се отнася също само за еднополови двойки.

По смисъла на **Закона за Държавна агенция „Национална сигурност“**, **Закона за местните данъци и такси**, **Закона за държавната собственост**, **Закона за жилищностроителните кооперации**, **Закон за държавна агенция „Разузнаване“** "семейство" са *„съпрузите и ненавършилите пълнолетие техни деца, ако не са встъпили в брак“.*

Съответно, предвид значението на понятието „съпрузи“, правните последици, които тези закони предвиждат за „семејство“, са относими само по отношение на разнополови двойки със сключен брак. За пълнота следва да се посочи, че, за да „излезе“ от семејството на своите родители преди навършване на пълнолетие, тяхното дете трябва да сключи брак т.е. детето няма как да напусне семејството на своите родители преди пълнолетие, ако живее в еднополова двойка.

Горните закони предполагат винаги наличието на двойка, за да е налице „семејство“. Други закони обаче дават възможност семејство да бъде едно лице и негово дете.

Приемно семејство по смисъла на **Закона за закрила на детето** са двама **съпрузи** или **отделно лице**, при което се настанява дете за отглеждане.

Предвид значението на „съпрузи“, ако двама души живеят в еднополова двойка, то само единият от тях може да бъде приемно семејство като „отделно лице“.

Косвено семејство се дефинира и чрез дефинициите на „член/ове на семејство“, които откриваме в следните закони:

Закон за убежището и бежанците: „членове на семејството“ са: а) **съпругът, съпругата или лицето, с което се намира в доказано стабилна и дълготрайна връзка и техните ненавършили пълнолетие, невстъпили в брак деца;** б) **навършилите пълнолетие, невстъпили в брак деца, които не са в състояние да осигурят сами издръжката си поради сериозни здравословни причини;** в) **родителите на всеки от съпрузите, които не са в състояние сами да се грижат за себе си поради напреднала възраст или тежко заболяване и се налага да живеят в едно домакинство със своите деца.** г) **родителите или друг пълнолетен член на семејството, който носи отговорност по силата на закон или обичай за непълнолетното, невстъпило в брак лице, на което е предоставена международна закрила.**

Закон за дипломатическата служба: „членове на семејството“ са: а) **другият съпруг;** б) **децата до навършване на 18-годишна възраст, включително на другия съпруг, ако не са сключили брак;** в) **пълнолетните деца, включително на другия съпруг, ако са трайно неработоспособни;** г) **децата до навършване на 25-годишна възраст, включително на другия съпруг, ако учат в приемащата държава и не са сключвали брак.**

Закон за чужденците в Република България дефинира понятието членове на семејство в зависимост от националността и длъжността на лицето. Така:

✓ **„Членове на семейство на чужденец”** са лицата, които живеят с него в едно домакинство и са: 1. **съпруг/съпруга**; 2. деца на чужденеца и на неговия съпруг/съпруга, включително осиновените, които не са навършили 18-годишна възраст и не са сключили брак; 3. деца, включително осиновените, на чужденеца, които не са навършили 18-годишна възраст и не са сключили брак, когато той притежава родителските права и децата се намират на негова издръжка; 4. деца, включително осиновените, на съпруга/съпругата, които не са навършили 18-годишна възраст и не са сключили брак, когато той притежава родителските права и децата се намират на негова издръжка. .

✓ **„Членове на семейството на български гражданин”** са лицата, които живеят с него в едно домакинство и са: 1. **съпруг**; 2. низходящи, включително когато са низходящи само на лицето по т.1, които не са навършили двадесет и една години и не са сключили брак; 3. низходящи, включително когато са низходящи само на лицето по т.1, които са навършили двадесет и една години, но нямат собствени доходи поради това, че не са в състояние да осигуряват сами издръжката си или сериозни здравословни причини налагат българският гражданин да полага лично грижи за тях; 4. възходящи, които са на издръжка на българския гражданин или на лицето по т. 1; 5. други членове на неговото домакинство (като законът не дефинира „домакинство”), които са били изцяло на негова издръжка в държавата по произхода им или в държавата на обичайното им пребиваване или сериозни здравословни причини налагат българският гражданин да полага лично грижи за тях.

✓ **Членове на семействата на чужденците, които са членове на персонала на дипломатическо или консулско представителство, или на представителство на международна организация, акредитирана в Република България, освен ако друго не е предвидено в двустранен или многостранен международен договор, са лицата, които живеят с титуляря в едно домакинство и са:** 1. **съпруга/съпруг или регистриран партньор, с когото лицето живее на съпругески начала (и за това понятие липсва законова дефиниция**; 2. низходящи, включително само на лицето по т. 1, които не са навършили 21-годишна възраст, не са встъпили в брак и не упражняват доходоносна дейност; 3. низходящи от 21- до 26-годишна възраст, включително само на лицето по т. 1, които не са встъпили в брак и са записани редовна форма на обучение в българско висше учебно заведение; 4. низходящи над 21-годишна възраст, включително само на лицето по т. 1, които нямат собствени доходи, обективно не са в състояние да осигуряват сами издръжката си и сериозни здравословни причини налагат титуляря да полага лично грижи за тях; 5. възходящи на титуляря или на лицето по т.1, които са на издръжка и сериозни

здравословни причини налагат титулярят да полага лично грижи за тях - при условията на взаимност.

Прави впечатление различният подход на законодателя при дефинирането на едно и също понятие в зависимост от качеството, което лицето притежава – от една страна, дали е български гражданин или не е, а, от друга - дали е член на дипломатическо/консулско представителство или международна организация. Ярко се откроява включването на регистрираното партньорство единствено при дефинирането на членовете на семейството на дипломат/член на международна организация.

Закон за влизането, пребиваването и напускането на Република България на гражданите на Европейския съюз, които не са български граждани и членовете на техните семейства: "член на семейството на гражданин на Европейския съюз е: а) лице, с което гражданинът на ЕС е сключил брак или има фактическо съжителство, удостоверено с официален документ, издаден от друга държава – членка на ЕС; б) низходящ на гражданин на ЕС, който не е български гражданин и не е навършил двадесет и една години или е лице на негова издръжка, или е низходящ на лице по буква „а“; в) възходящ, който е на издръжка на гражданина на ЕС или на лице по буква „а“.

Тази дефиниция е подобна на дефиницията за член на семейство по ЗЧРБ на дипломат/член на международна организация, но законодателят е използвал различна терминология - за да може да се удостовери наличието на фактическо съжителство с официален документ, това предполага регистрирането на съжителството съобразно законодателството на съответната държава. Доколкото редица държави – членки на ЕС са узаконили брака между лица от един и същи пол, или алтернативно са предвидили форма на съжителство, която се приравнява в определени случаи на брак, то може да се предположи, че еднополовите двойки са обхванати от дефиницията на разглеждания закон. Независимо от това, тази дефиниция може да се определи като недостатъчно прецизна особено в частта за брака, защото не дава ясен отговор дали бракът се приема за такъв, ако е законен (допустим) в държавата, в която е сключен, независимо дали е законен (допустим) у нас.

Закон за здравето осигуряване: „членове на семейството" са съпруг, съпруга, деца до 18-годишна възраст, а ако продължават образованието си - до 26-годишна възраст, а ако са недееспособни или трайно нетрудоспособни - независимо от възрастта.

Закон за противодействие на корупцията и за отнемане на незаконно придобитото имущество: „членове на семейството" са съпруг, лицето, с което проверяваното лице е във фактическо съжителство, и ненавършилите пълнолетие деца (виж текста по-долу относно дефиницията на „фактическо съжителство“).

Закон за съдебната власт: „членове на семейството“ са съпруг, лицето, с което проверяваното лице е във фактическо съжителство на съпружески начала, и ненавършилите пълнолетие деца виж текста по-долу относно дефиницията на „фактическо съжителство“).

Видно от горепосочените дефиниции се открояват два подхода при дефиниране на понятието семейство:

- Единият подход се ограничава строго до лицата, които се намират в брак,
- Вторият подход приема, че семейство могат да бъдат и лица, които нямат сключен брак, но живеят съвместно, като тук също се срещат различни вариации на дефинирането на т.нар. общо „фактическо съжителство“ (виж по-долу)
- В допълнение някои закони предвиждат възможност „семейство“ да има и без да е налице двойка или съжителство, като под семейство разбират едно лице и негово дете до определена възраст и отговарящо на определени условия.

СЕМЕЙНО ПОЛОЖЕНИЕ

Единствената дефиниция е в Закона за защита от дискриминацията:
„семейно положение“ означава брачен статус или фактическо съжителство и полагане на грижи за зависим поради възраст или увреждане низходящ, възходящ или роднина по съребрена линия до трета степен.

Независимо от използването на термина „фактическо съжителство“, същият не е дефиниран. Използван е максимално широк израз без елементи като „съпружеско“ или „извънбрачно“. Независимо, че същите са сами по себе си неясни, липсата им поставя в най-голяма степен въпроса дали е възможно „семейно положение“ по смисъла на ЗЗДискр да се отнася за съжителстващи еднополови двойки.

ФАКТИЧЕСКО СЪЖИТЕЛСТВО НА СЪПРУЖЕСКИ НАЧАЛА

Терминът се използва в множество закони, но същият е дефиниран само в 2 от тях: Закон за противодействие на корупцията и за отнемане на незаконно придобитото имущество и *Закон за съдебната власт.*

Съгласно тези нормативни актове, *„фактическо съжителство на съпружески начала“ е доброволно съвместно съжителство на съпружески начала на две пълнолетни лица, по отношение на които не съществува родство, представляващо пречка за встъпване в брак, което е продължило повече от две години и при което лицата се грижат един за друг и за общо*

домакинство (нито един от двата закона не дефинира домакинство, нито „съпружески начала“).

Следва да се отбележи, че **Закона за противодействие на корупцията и за отнемане на незаконно придобитото имущество борави и с термина „фактическо съжителство“**, без обаче да го дефинира и да го отграничава от „**фактическото съжителство на съпружески начала**“.

По отношение на тази дефиниция прави впечатление, че от една страна законите използват израза „лица“ без да предвиждат изискване те да са от различен пол. Също така единствената релевантна пречка е родство. Пречката лицата да са от един и същ пол не е предвидена в дефиницията. От друга страна, използваният израз „на съпружески начала“ предвид значението на „съпруг/а“ и „съпрузи“ е възможно да бъде тълкуван в смисъл, че дефиницията се отнася само до разнополови двойки. Налице е неяснота дали еднополова двойка може да се счете в такова съжителство.

ФАКТИЧЕСКО ИЗВЪНБРАЧНО СЪЖИТЕЛСТВО

Този термин е дефиниран единствено в **Закона за чужденците в Република България**: „**фактическо извънбрачно съжителство**“ е **налице, когато лицата живеят в едно домакинство и съжителстват на съпружески начала**“.

Липсата на дефиниране на израза „на съпружески начала“ води до неяснота дали еднополова двойка може да се счете в такова съжителство.

ДОМАКИНСТВО

Законът за арендата в земеделието дава следното определение на понятието „домакинство“ - **съпрузите, невстъпилите в брак техни деца и родителите им, които живеят заедно с тях**.

По смисъла на **Закона за водите и Данъчно-осигурителен процесуален кодекс** „**домакинство**“ са **съпрузите, лицата, живеещи във фактическо съпружеско съжителство, както и техните деца и роднини, ако живеят при тях**.

Както беше посочено, макар тези закони да използват понятието фактическо съпружеско съжителство, чрез които да дефинират „домакинство“, те не дефинират фактическо съпружеско съжителство. Дори да се използва аналогия със законите, които го дефинират, в самите тях не става ясно дали е възможно еднополова двойка да се счита в такова съжителство. Съответно, съществува неяснота дали по смисъла на ЗВ и ДОПК лица в еднополова двойка могат да са в едно домакинство.

Законът за горите определя домакинството като две или повече лица, които живеят заедно в един самостоятелен обект или в част от него, в който са регистрирани по постоянен или настоящ адрес, и имат общ бюджет, без оглед на родствената връзка помежду им.

В тази дефиниция липсва препратка към брак или фактическо съжителство, поради което е възможен извод, че в нея попадат и еднополовите двойки.

БЛИЖНИ

Наказателният кодекс познава понятието „ближни”, което използва за целите на определяне на съставите на някои престъпления и дефинира това понятие като: съпрузите, възходящите, низходящите (включително осиновени, доведени и заварени), братята, сестрите и техните съпрузи, роднините по съребрена линия до IV степен.

Лица в еднополова връзка няма как да попаднат в тази група.

СВЪРЗАНИ ЛИЦА

Понятието е дефинирано в различни закони:

Закон за противодействие на корупцията и за отнемане на незаконно придобитото имущество - „свързани лица” са: **съпрузите или лицата, които се намират във фактическо съжителство** (като фактическото съжителство няма легална дефиниция нито в този, нито в друг закон, дефиниция има на „фактическо съжителство на съпружески начала”). Както беше посочено, използването на възможно най-широкото понятие в най-силна степен поставя въпроса, че е налице неяснота дали е възможно еднополови двойки да попадат в понятието.

Закон за развитие на академичния състав на Република България – „свързани лица” са **съпрузите или лицата, които се намират във фактическо съжителство.**

Търговски закон – „свързани лица” (доколкото връзката е предвид личните отношения помежду им) са **съпрузите**. Съответно, съгласно ТЗ лица в еднополова двойка не биха могли да са свързани лица на основание връзката помежду си.

Закон за мерките срещу изпирането на пари - „свързани лица” са а) **съпрузите или лицата, които живеят във фактическо съжителство на съпружески начала**; б) низходящите от първа степен и техните съпрузи или лицата, с които низходящите от първа степен живеят във фактическо съжителство на съпружески начала; в) възходящите от първа степен и техните съпрузи или лицата, с които възходящите от първа степен живеят във фактическо съжителство на съпружески начала; 4. роднините по сребрена линия от втора степен и техните съпрузи или лицата, с които роднините по сребрена линия от втора степен живеят във фактическо съжителство на съпружески начала.

Закон за концесиите - „свързани лица” са: **съпрузите или лица, които се намират във фактическо съпружеско съжителство.**

Закон за обществените поръчки – „свързани лица” са: **съпрузи или лица, които се намират във фактическо съжителство.**

Закон за съдената власт - „свързани лица” са: **съпрузите или лицата, които се намират във фактическо съжителство на съпружески начала**

Най-много неяснота буди дефиницията „фактическо съжителство на съпружески начала”, доколкото, от една страна, същата използва думата „съпружески”, която е производна от „брак”, а, от друга страна, не определя какво точно означава „съпружески начала”. „Фактическо съжителство на съпружески начала” е дефинирано като доброволно съвместно съжителство („съвместно съжителство” на практика е явна тавтология) на съпружески начала, т.е. понятието е дефинирано със самото себе си. С оглед на това, не може да се отговори еднозначно, дали съжителството на *две пълнолетни лица*

от един и същи пол, което е продължило повече от две години и при което лицата се грижат един за друг и за общо домакинство се покрива от понятието „фактическо съжителство на съпружески начала“.

II. ЗАКОНОВИ РАЗПОРЕДБИ, РАЗКРИВАЩИ НЕРАВНОПРАВНО ТРЕТИРАНЕ

СЕМЕЙНО ПРАВНИ ПОСЛЕДИЦИ ОТ БРАКА

Действащото семейно законодателство свързва определени последици със сключването на брак. Те са пряко свързани със същността на брака и като такива се предполага съответните права и задължения да се предоставят именно на съпрузите. Настоящото проучване от своя страна е съсредоточено върху другите последици от брак, които не се уредени в Семейния кодекс, но други, различни от него закони, ги свързват с брак. За пълнота типичните семейно-правни последици ще бъдат маркирани:

Глава трета от Семейния кодекс урежда личните отношения между съпрузите. Кодексът предвижда, че Съпрузите имат равни права и задължения в брака. Отношенията между съпрузите се изграждат на основата на взаимно уважение, общи грижи за семейството и разбирателство. Съпрузите живеят съвместно, освен ако важни причини налагат да живеят разделено. Всеки съпруг има свобода на развитие на личността, на избор и упражняване на професия. Съпрузите са длъжни чрез взаимно разбирателство и общи усилия и съобразно своите възможности, имущество и доходи да осигуряват благополучието на семейството и да се грижат за отглеждането, възпитанието, образованието и издръжката на децата. Тъй като това са по-скоро декларативни норми, те сами по себе си не поражда правни последици, от които да са лишени лицата във фактическо съжителство. Все пак изрично законово тези декларации са направени само по отношение на лицата в брак.

По-съществени последици се свързват със имуществените отношения между съпрузиге. За разлика от лицата, живеещи във фактическо съжителство, в това число и еднополовите партньори, съпрузите имат право на избор относно режима на имуществени отношения. Режимите на имуществените отношения между съпрузите са: законов режим на общност; законов режим на разделност; договорен режим. Законният режим на общност се прилага, когато встъпващите в брак не са избрали режим на имуществените си отношения, както и ако са непълнолетни или ограничено запрети. Режимът на имуществените отношения се регистрира по реда на чл. 19. Режимът на имуществените отношения може да бъде променян по време на брака. Промяната се отбелязва в акта за сключване на граждански брак и в регистъра по чл. 19. Лицата във фактическо съжителство нямат избор между тези режими

и могат да съжителстват единствено в режим на разделност. По отношение на конкретни обекти при тях може да възниква обикновена съсобственост, която е различна от от съпругеския режим на общност. Лицета във фактическо съжителство нямат възможност да сключат „брачен договор“ или ако сключат някакъв договор за съвместното си съжителство, то това би бил типичен облигационен договор без последиците на брачен договор по СК.

Подробно уредените законови режими на имуществени отношения съгласно СК, не се прилагат за лица, които не са съпрузи.

Последица от брак, която не може да се ползва от лица във фактическо съжителство е възможността да се приеме фамилното име на другия съпруг. При развод може да се възстанови старото фамилно име или при определени условия да се запази името на другия съпруг.

Определени права се свързват и с развод или унищожаване на брака и такива парва не биха имали лицата, които са преустановили еднополово съжителство. След развода бившите съпрузи престават да бъдат законни наследници един на друг и губят изгодите, произтичащи от разпорежданията в случай на смърт, направени преди това. Това не се прилага, ако завещателят изрично е посочил, че завещателните разпореждания ще имат действие и след развода. Докато лицата във фактическо съжителство не са наследници по закон, първата посочена последица от развода така или иначе не би имало как да настъпи при прекратяване на съжителството им. По отношение на отпадане на завещателните разпореждания различното третиране е налице. Също така Даренията, направени във връзка или по време на брака на съпруг, могат да бъдат отменени след развода в случаите, посочени в гражданските закони, или ако отмяната е предвидена в договора за дарение или в брачния договор. Такава възможност при даренията между лица от един пол, които съжителстват заедно не е налице. При развод може да се предостави семейното жилище на един от бившите съпрузи, докато понятието „семейно жилище“ изобщо не съществува по отношение на лица от един пол, живеещи в съжителство.

Във връзка с института на произхода следва да се посочи, че за съпрузите съществува презумпция за бащинство. Такава не е налице при еднополови съжителства, но така или иначе предвид уредбата на произхода според която всяко дете има задължително по един родител от двата пола, тази презумпция така или иначе няма как да се прояви при тях.

Осиновяване

В СК се урежда и осиновяването, като част от нормите в тази връзка имат пряко отношение към наличието на брак. Става дума преди всичко за

разпоредбата на чл. Забрана за осиновяване от две лица Чл. 81., според която Никой не може да бъде осиновен от две лица, освен ако те са съпрузи. Никой не може да бъде осиновен втори път, докато не е прекратено съществуващото осиновяване. Забраните по ал. 1 и 2 не се прилагат по отношение на съпруга на осиновителя. Тази разпоредба изхожда от правилото, че осиновител може да е или лице или съпружеска двойка и едно лице не може да има повече от един осиновител съответно една осиновила го съпружеска двойка. Също така има няколко норми, които изрично предвиждат възможност съпруг да осинови детето на своя съпруг (очевидно става въпрос за дете, чийто втори родител е различен от осиновяващия съпруг). Такива са разпоредбите на чл. 79, на 82. Чл. 103 от СК изрично е посветен на Осинвяване от съпруг на родител и предвижда, че При осиновяване на дете от съпруг на родител правата и задълженията между този родител и неговите роднини, от една страна, и осиновения и неговите низходящи, от друга, се запазват. (2) В случая по ал. 1 в съществуващия акт за раждане на детето, наред с данните за рождения родител, с когото отношенията се запазват, се вписват и данните на осиновителя.

Във връзка с посочените разпоредби следва да се посочи:

- Лице, която живее в условията на съжителство с лице от същия пол (същото се отнася и за лице, което съжителства с лице от другия пол, но те имат възможност да решат да сключат брак) няма възможност да осинови дете на своя партньор. Единствената възможност да бъде осиновено дете, което има жив родител е осиновяване от съпруга на този жив родител
- Две лица от еднакъв пол, които живеят в условията на съжителство (същото се отнася и за лица от различен пол, но те имат възможност да решат да сключат брак) не могат да осиновят заедно едно дете. Единствената възможност едно лице да има повече от един осиновител е двете лица да са съпрузи.
- Когато едно лице осиновява, се изисква съгласие или мнение на неговия съпруг (чл. 89 и чл. 90). Съгласие или мнение на лицето, с което осиновяващия живее при условията на съжителство (както еднopolово, така и разнополово) не се изисква. Тоест не само двете лица не могат заедно да осиновят дете, но когато едното от тях осиновява, волята на другото е ирелевантна. Също така има случаи, когато се изисква съгласието на съпруг на осиновявания, но съгласие на съжителстващ с осиновявания не се изисква.

НАСЛЕДЯВАНЕ

Чл. 5 и следващите от **Закона за наследството** урежда наследяването по закон. Според чл. 9 Съпругът наследява част, равна на частта на всяко дете. Когато съпругът наследява заедно с възходящи или с братя и сестри, или с техни низходящи, той получава половината от наследството, ако то се е открило преди навършването на десет години от сключването на брака, а в противен случай получава 2/3 от наследството. А когато съпругът наследява заедно с възходящи и с братя и сестри или с техни низходящи, той получава една трета от наследството в първия случай и половината във втория. Ако няма други наследници по предходната алинея, съпругът получава цялото наследство.

С други думи съпругът винаги е наследник по закон. Независимо дали наследодателят има други групи наследници по закон (деца, внуци, братя и сестри и др.) съпругът винаги има право на определена част от наследството. Такова право лице от същия пол, живяло в условията на съжителство с наследодателя няма. Партньорът в еднополова двойка не е предвиден като наследник по закон. Самият факт, че съпругът е винаги наследник по закон, а еднополовият партньор не е, е нееднакво третиране. За да може изобщо партньорът да наследи нещо, е необходим изричен акт – завещание или завет на наследодателя. Ако няма завещание или завет при смърт на наследодателя, неговият партньор от същия пол няма да получи нищо и цялото наследство ще бъде получено от останалите наследници по закон, а ако няма такива се прилага правилото на чл. 11 - Когато няма лица, които могат да наследяват съгласно предходните членове, или когато всички наследници се откажат от наследството или изгубят правото да го приемат, наследството се получава от държавата, с изключение на движимите вещи, жилищата, ателиетата и гаражите, както и на парцелите и имотите, предназначени предимно за жилищно строителство, които стават собственост на общината, на чиято територия се намират.

Партньорът на наследодателя все пак може да получи определено наследство, но при следните допълнителни изисквания или ограничения:

- Това може да стане само при наследяване по завещание т.е. необходим е изричен акт на наследодателя
 - Чрез такова наследяване по завещание не може да се накърнява запазената част на наследници по закон (чл. 14 във връзка с чл. 29). Тук неравното третиране се проявява в две посоки. На първо място съпругът има право на запазена част, а еднополовият партньор няма. На второ място, ако завещателят завещае такава част от имуществото си на своя партньор, която нарушава „запазената част“ на останалите наследници, то това, което партньорът реално ще получи, ще бъде редуцирано с оглед спазване на запазената част. В тази връзка чл. 30 предвижда, че Наследник с право на запазена част, който не може да получи пълния размер на тази част поради завещания или дарения, може да иска

намалението им до размера, необходим за допълване на неговата запазена част, след като прихване направените в негова полза завети и дарения с изключение на обичайните дарове. (2) Когато наследникът, чиято запазена част е накърнена, упражнява това право спрямо лица, които не са наследници по закон, необходимо е той да е приел наследството по опис. Тук следва да се обърне внимание, че на редукция подлежат не само завещанията, но и даренията, които наследодателят преживе е правил на своя партньор. По отношение лицата с право на запазена част следва да се посочи, че когато наследодателят остави низходящи, родители или съпруг, той не може със завещателни разпореждания или чрез дарение да накърнява онова, което съставлява тяхна запазена част от наследството. Запазената част на низходящи (включително и осиновените), когато наследодателят не е оставил съпруг, е: при едно дете или низходящи от него - $1/2$, а при две и повече деца или низходящи от тях - $2/3$ от имуществото на наследодателя. (2) Запазената част на родителите или само на преживелия от тях е $1/3$. (3) Запазената част на съпруга е $1/2$, когато наследява сам, и $1/3$, когато наследодателят е оставил и родители. Когато наследодателят е оставил низходящи и съпруг, запазената част на съпруга е равна на запазената част на всяко дете. В тия случаи разполагаемата част при едно дете е равна на $1/3$, при две деца е равна на $1/4$, а при три и повече деца е равна на $1/6$ от наследството.

Допълнителни последици във връзка с наследяването се съдържат в чл. 3 от **Закона за наследството**. Не може да наследява като недостоен: а) който умишлено е убил или се е опитал да убие наследодателя, неговия съпруг или негово дете, както и съучастникът в тия престъпления, освен ако деянието е извършено при обстоятелства, които изключват наказуемостта, или ако е амнистирано; б) който е набедил наследодателя в престъпление, наказуемо с лишаване от свобода или с по-тежко наказание, освен ако набедяването се преследва с тъжба на пострадалия и такава не е била подадена; в) който е склонил или възпрепятствувал наследодателя чрез насилие или измама да направи, да измени или отмени завещанието или който е унищожил, скрил или поправил негово завещание или съзнателно си е служил с неистинско завещание. Следователно лице, което е убило съпруг на наследодателя бива лишено от възможност да го наследява, но лице, което е убило негов партньор в еднополово съжителство няма да търпи тази последица.

ЗАЩИТА ОТ ДОМАШНО НАСИЛИЕ

Според Чл. 3. от **Закон за защита от домашното насилие**, защита по този закон може да търси всяко лице, пострадало от домашно насилие, извършено от: 1. съпруг или бивш съпруг; 2. лице, с което се намира или е било във фактическо съпружеско съжителство; 3. лице, от което има дете; 4. възходящ; 5. низходящ; 6. лице, с което се намира в родство по сребрена линия до четвърта степен включително; 7. лице, с което се намира или е било в родство по сватовство до трета степен включително; 8. настойник, попечител или приеман родител. 9. възходящ или низходящ на лицето, с което се намира във фактическо съпружеско съжителство; 10. лице, с което родителят се намира или е бил във фактическо съпружеско съжителство. Според самата дефиниция на домашно насилие такова е всеки акт на физическо, сексуално, психическо, емоционално или икономическо насилие, както и опитът за такова насилие, принудителното ограничаване на личния живот, личната свобода и личните права, извършени спрямо лица, които се намират в родствена връзка, които са или са били в семейна връзка или във фактическо съпружеско съжителство.

Прави впечатление, че ЗЗДН зачита като релевантна не само брачната връзка, но и фактическото съпружеско съжителство. Независимо от това предвид липсата на дефиниция на фактическото съпружеско съжителство в този закон съществува неяснота дали такова би се признало по отношение на лица в еднополова връзка. Използването на критерия „съпружеско“ и неговото асоцииране с брак прави възможен извода, че лицата в еднополово съжителство (и съответно свързаните с тях деца и родители) е възможно да не получат закрила по реда на ЗЗДН и съответно да носят отговорност по него, ако са от насилващата страна.

ТРАНСПЛАНТАЦИЯ НА ОРГАНИ

В Закон за трансплантация на органи, тъкани и клетки Чл. 26. Предвижда, че Донор на органи и тъкани може да бъде само лице, което е съпруг или роднина на реципиента по права линия или по сребрена линия до четвърта степен, включително при родство, възникнало въз основа на осиновяване, но не по-рано от три години от осиновяването, в случаите, когато реципиентът е осиновител, което се доказва с официален документ. По изключение с разрешение на Етичната комисия по трансплантация се допуска донор на органи и тъкани да бъде лице, което: 1. фактически съжителства с реципиента без сключен граждански брак в продължение на повече от две години и за това са налице безспорни доказателства; 2. е биологичен родител на реципиента и не го е припознал по установения от закона ред.

Съответно законът не позволява лица в еднополова връзка да бъдат донори на органи един на друг. Това е безспорно по отношение на случаите, когато от момента в който са заживели заедно не са минали две години.

Доколкото липсва законова дефиниция в този закон какво означава едно лице „фактически да съжителства“ с друго, съществува законова неяснота дали изобщо е възможно лица в еднополово партньорство да бъдат донори един на друг. Дори да е възможно обаче са налице няколко допълнителни, при това неясно изисквания – решение на Етичната комисия и „безспорни доказателства“ за съжителството. Изрично е посочено, че допускането става по изключение, т.е. въпросната Комисия решава по целесъобразност.

Тъй като лицата, които са в брак или в отношение на осиновяване, нямат биологична връзка помежду си, ограничението не намира основание в евентуална биологична връзка, която да би могла да има значение от медицинска гледна точка.

Друга неравнопоставена разпоредба в този закон е свързана с това, че Вземането на органи, тъкани и клетки от починало лице може да се извърши, ако наред с няколко други условия задължително е съобщено за предстоящото вземане на органи, тъкани или клетки и липсва представен писмен отказ в разумно кратък срок от негови: а) съпруг или родител; б) дете; в) брат или сестра (чл. 21 от закона). Доколкото лицата в еднополово съжителство не могат да сключват брак, партньорът на починало лице няма да има възможност да възрази на това починало лице да бъдат взети органи, такъни и клетки. Това се отнася и до разнополовите двойки, които не са в брак, но те имат възможност да изберат да сключат такъв.

ПРАВО НА ОТПУСК

В редица закони и кодекси е налице неравноправно третиране във връзка с правото да се ползват отпуски. На първо място налице е генерална уредба в тази връзка в общия закон, какъвто е **Кодекса на труда**. Според Чл. 157 от него Работодателят е длъжен да освобождава от работа работника или служителя: 1. при встъпване в брак - 2 работни дни; ... 3. (изм. - ДВ, бр. 25 от 2001 г., в сила от 31.03.2001 г.) при смърт на родител, дете, съпруг, брат, сестра и родител на другия съпруг или други роднини по права линия - 2 работни дни; ...

Самото сключване на брак е предвидено като основание за ползване на отпуск. То е елемент от хипотезата на нормата, която предвижда възникване на това субективно право. Доколкото брак може да се сключи само между лица от различен пол, тук е налице неравноправно третиране. Следва да се посочи, че тук не става дума за правна последица от сключен брак, а за последица от самото сключване на брак. Имайки предвид, че административната процедура по встъпване в брак не отнема 2 работни дни, философията на разпоредбата е да се отдаде значение на емоционалния момент на сключване на брака. Ако лица в еднополова двойка решат по някакъв начин да афишират своето обвързване, те няма да имат възможност да ползват отпуск на това основание.

Явна неравнопоставеност се наблюдава и във възможността да се ползва отпуск за смърт на родител, дете, съпруг, брат, сестра и родител на другия съпруг или други роднини по права линия. В редица специални закони,

тази възможност е разширена и по отношение на заболяване на съпруг. Кодексът признава емоционалната необходимост от отпуск на лицата в брак, но не зачита тази емоционална необходимост на лицата, които не са сключили брак. Тук се наблюдава неравнопоставеност между еднополовите и разнополовите двойки, доколкото последните имат възможност да изберат дали да сключат брак или не. Прави впечатление, че възможността да се ползва отпуск се свързва не само със смъртта на партньора (съпруг), но и с такава на родител на другия съпруг. В законите, които предвиждат възможност за отпуск при заболяване на съпруг, неравнопоставеността е още по-голяма. Там основанието за отпуска е да се даде възможност на едно лице да се грижи за партньора си. От тази възможност са лишени лицата, които не са сключили брак. Докато разнополовите двойки имат възможност да решат дали да сключат брак, при еднополовите това не е така.

Освен за лицата в трудово правоотношение такива последици са налице и за държавните служители. Така, **Законът за държавния служител** също предвижда при смърт на родител, дете, съпруг, брат, сестра или родител на другия съпруг, както и на други роднини по права линия без ограничение отпуск в размер на два работни дни, както и отпуск за встъпване в брак (чл. 62).

Както беше посочено в редица специални закони се предвижда дори по-голям размер на отпуските при встъпване в брак и при смърт на съпруг, а в някои от тях има и отпуск при заболяване на съпруг. В тази връзка следва да се посочат:

- **Закон за отбраната и въоръжените сили на Република България – чл. 201.** предвиден е и отпуск за заболяване. По отношение на този закон следва да се споменат още случаи на права, дадени на съпрузи, но не и на фактически съжителстващи лица (а оттам и на еднополови двойки). Определени правоимащи лица и придружаващите ги съпрузи могат да ползват домовете за пенсионирани военнослужещи, а ветераните от войните и военноинвалидите и придружаващите ги съпрузи - домовете за ветерани и военноинвалиди, при условия и по ред, определени с акт на министъра на отбраната (чл. 226ж). Също така На безработните съпруги (съпрузи) на военнослужещите, участващи в международни операции и мисии, се изплаща обезщетение в размер, определен ежегодно със закона за държавния бюджет на Република България за периода на операцията или мисията
- **Закон за съдебната власт**
- **Закон за Националната служба за охрана** – предвидено е кога Началникът на Националната служба за охрана е длъжен да освободи офицер или сержант от изпълнение на служебните му задължения. Включен е и случаят на тежко заболяване на съпруг, както и когато са пострадали членове на семейството.

Друг случай на неравноправно третиране във връзка с отпуск е уреден в чл 77. от **Закон за дипломатическата служба** - Съпругът на дългосрочно командирован служител има право на неплатен отпуск по време на задграничния мандат на служителя, когато работи в държавната или

общинската администрация в Република България, в организации на бюджетна издръжка или в търговски дружества с над 50 на сто държавно или общинско участие, както и в търговски дружества със златна акция на държавата.

Кодекса на труда в чл. 163, ал. 8 предвижда, че когато майката и бащата се намират в брак или живеят в едно домакинство, бащата има право на 15-дневен отпуск при раждане на дете от датата на изписване на детето от лечебното заведение. Прави впечатление, че тази разпоредба се отнася само за майка и баща в брак, а правото на ползване на отпуск не възниква за съпруга само в качеството му на съпруг. Затова може да се приеме, че тази разпоредба по-скоро има обективно основание. В ал. 10 от същия член е предвидено също така, че Когато детето е настанено по реда на чл. 26 от Закона за закрила на детето при съпрузи, със съгласието на работничката или служителката след навършване на 6-месечна възраст на детето нейният съпруг може да ползва вместо нея отпуск за остатъка до 410 дни.

В КТ също е предвидено (чл. 164б), че Работничка или служителка, която осинови дете до 5-годишна възраст, има право на отпуск за период от 365 дни от деня на предаването на детето за осиновяване, но не по-късно от навършване на 5-годишната му възраст. **Когато детето е осиновено от съпрузи, отпускът по ал. 1 със съгласието на осиновителката може да се ползва вместо нея от осиновителя** след изтичане на 6 месеца от деня на предаване на детето за осиновяване, но не по-късно от навършване на 5-годишната му възраст, когато работи по трудово правоотношение. Когато осиновителят е починал, отпускът може да се ползва от един от родителите на осиновителката или на осиновителя, когато работи по трудово правоотношение. Предвид невъзможността на еднopolова двойка да бъдат съпрузи и невъзможността двамата да осиновят дете като съпрузи, този отпуск е невъзможен за еднopolова двойка

ДАНЪЧНИ ОБЛЕКЧЕНИЯ

Според Чл. 22а от **Закон за данъците върху доходите на физическите лица**, местните физически лица могат да ползват данъчно облекчение за млади семейства, като приспадат от сумата от годишните данъчни основи по чл. 17 направените през годината лихвени плащания по ипотечен кредит за закупуване на жилище, когато едновременно са налице следните условия: 1. договорът за ипотечния кредит е сключен от данъчно задълженото лице и/или от съпруг/а, с който/която имат сключен граждански брак; 2. данъчно задълженото лице и/или съпругът/ата не са навършили 35-годишна възраст към датата на сключване на договора за ипотечен кредит; 3. ипотекираното жилище е единствено жилище за семейството през данъчната година.

Видно от текста лицата могат да приспадат от данъчната си основа и така в крайна сметка да намаляват размера на дължимите данъци както плащания, направени от самите тях, така и плащания, направени при определени условия от техните съпруги/съпрузи. Това обаче не е възможно по

отношение на плащания, направени от лицето, с които данъчно-задълженото лице живее в еднополово съжителство.

Друга данъчна последица, от която са лишени лицата в еднополова връзка поради невъзможността да встъпят в брак следва от чл. 44 от **Закон за местните данъци и такси**. Общото правило при данъчно облагане е, че Обект на облагане с данък са имуществата, придобити по дарение, както и недвижимите имоти, ограничените вещни права върху тях и моторните превозни средства, придобити по възмезден начин. Подлежат на облагане с данък в размер на данък дарение и безвъзмездно придобитите по друг начин имуществата, както и погасените чрез опрощаване задължения. Не се облагат обаче с данък имуществата, придобити по дарение между роднини по права линия и между съпрузи. Това означава, че ако лица, намиращи се в еднополово съжителство си подарят взаимно някакво имущество, то ще бъде обложено с данък, за разлика от случая когато подаръкът е между съпрузи. Същото се отнася и за лица от разнополови двойки, но те могат да изберат дали да сключат брак.

Според Закон за местните данъци и такси, Данък върху наследството не се заплаща от преживелия съпруг и от наследниците по права линия без ограничения. Това е една допълнителна индиректна последица във връзка с наследяването. Не само е налице запазена част по отношение на преживелия съпруг, но той не трябва да плаща данък за полученото по наследство, за разлика от лице, което е получило наследство по завещание. Също така за редица, изрично посочени в закона имуществата е предвидено освобождаване от данък, но Освобождаването за част от тях е само при условие, че имуществото се наследява от роднини по права линия, съпруг, братя и сестри. За лица в еднополово съжителство освобождаването не важи (чл. 38 ЗМДТ).

ПРОЦЕСУАЛНИ ПРАВА И ПОСЛЕДИЦИ ВЪВ ВРЪЗКА С НАКАЗАТЕЛНОТО ПРАВО

В процесуалните кодекси и изобщо във връзка с отношенията на лицата с държавата по повод упражняване на правосъдие се съдържат редица права, които са свързани със семейните или лични отношения между лицата. Част от тях са директно свързани с брак и по този начин са изначално възможни само за лица в разнополови връзка, а други са свързани и с фактическо съжителство и по този начин предвид значението на това понятие е налице неяснота дали би могло те да се ползват от лица в еднополова връзка.

Както е посочено в раздела на настоящото проучване относно несъвместимост, отношенията на сключен брак или на фактическо съпружеско съжителство са основание за отвод на съдия съгласно **Гражданския процесуален кодекс** (чл. 22).

ГПК в чл. 32 предвижда кои лица имат право да представляват страна по делото по пълномощие и това могат да бъдат: 1. адвокатите; 2. родителите, децата или съпругът; 3. юрисконсултите или други служители с юридическо образование в учрежденията, предприятия, юридическите лица и на едноличния търговец; 4. областните управители, упълномощени от министъра на финансите или от министъра на регионалното развитие и благоустройството, в случаите по чл. 31; 5. други лица, предвидени в закон. Изброяването е изчерпателно и това означава, че лица, извън посочените не могат да са процесуални представители. Тоест едно лице, живеещо във

фактическо съжителство (независимо дали еднополово или разнополово) не може да представлява друго лице на основание съжителството. Няма пречка то да го представлява като негов адвокат.

ГПК също така предвижда случаи, в които не се допускат свидетелски показания. Според Чл. 164. Свидетелски показания се допускат във всички случаи, освен ако се отнася за: ... 3. установяване на обстоятелства, за доказването на които закон изисква писмен акт, както и за установяване на договори на стойност, по-голяма от 5000 лв., освен ако са сключени между съпрузи или роднини по права линия, по съребрена линия до четвърта степен и по сватовство до втора степен включително. Тази разпоредба означава, че докато за сключване на определени договори между съпрузи е допустимо да се използват и свидетелски показания (заради предположението, че съпрузите когато постигнат съгласие за нещо не е необходимо да сключват изричен договор за него), докато за лицата във фактическо съжителство (независимо еднополово или разнополово) се прилагат общите правила.

Чл. 166. от ГПК предвижда, че (1) Никой няма право да се отказва от свидетелстване освен: 1. пълномощниците на страните по същото дело и лицата, които са били медиатори по същия спор; 2. роднините на страните по права линия, братята и сестрите и роднините по сватовство от първа степен, съпругът и бившият съпруг, както и лицето, с което страна е във фактическо съпругеско съжителство.

Съгласно Чл. 119 на **Наказателно-процесуалния кодекс**, съпругът, възходящите, низходящите, братята и сестрите на обвиняемия и лицето, с което той се намира във фактическо съжителство, могат да откажат да свидетелстват.

Предвид неяснотата относно значението на израза „съпругеско“, а оттам и на понятието „фактическо съпругеско съжителство“ не е сигурно дали лица в еднополово съжителство биха могли да се позоват на тази възможност съгласно ГПК. Предвид връзката на „съпругеско“ с „браќ“ възможен извод е съдът да признава само на разнополови съжителства тази възможност. Що се отнася до НПК за същата ситуация е използван изразът „фактическо съжителство“. Не може да се направи еднозначен извод дали законодателят в двата процесуални кодекса е имал предвид едно и също понятие, но поради непрецизна юридическа техника го е формулирал по различен начин. И в двата случая обаче съществува неяснота дали лица в еднополови двойки могат да се възползват от тази възможност. Такава неяснота обаче не съществува по отношение на АПК и ДОПК.

Близка по смисъл разпоредба има и в **Административно-процесуалния кодекс**, но там е несъмнено, че еднополовите съжителства са лишени от възможността за отказ да се дадат сведения. Съгласно чл. 48 от Административно-процесуалния кодекс, право да откажат да дават сведения, обяснения и пояснения имат само: 1. роднините по права линия на заинтересован гражданин, участващ в производството, съпрузите, братята и сестрите му, както и роднините по сватовство от първа степен; 2. лицата, които със своите отговори биха причинили на себе си или на свои роднини, посочени в т. 1, непосредствена вреда, опозоряване или наказателно преследване. (2) Адвокатите, свещенослужителите и лицата, които по закон са длъжни да пазят професионална тайна за страна в производството, могат да откажат да дадат

сведения, получени в това им качество. (3) Защитената със закон информация може да бъде предоставяна само при условията и по реда, предвидени в съответния закон. Лицата, живеещи в съжителство извън брак, независимо дали са в еднополова или разнополова връзка, не могат да откажат да дават сведения, свързани със заинтересовано по смисъла на закона лице, с което живеят в съжителство. Самият АПК не борави с термини, свързани със съжителство. По същия начин Чл. 58. от **Данъчно-осигурителен процесуален кодекс** предвижда, че никой няма право да отказва да даде писмени обяснения освен: 1. роднините на ревизирувания субект по права линия без ограничения, съпругът, братята и сестрите и роднините по сватовство от първа степен; 2. лицата, които със своите обяснения биха предизвикали наказателно преследване на себе си или на свои роднини по т. 1.

Съгласно Чл. 121. от **НПК**, свидетелят не е длъжен да дава показания по въпроси, отговорите на които биха уличили в извършване на престъпление него, неговите възходящи, низходящи, братя, сестри или съпруг или лице, с което той се намира във фактическо съжителство. Отново е налице използване на най-широкото понятие, но отново е налице неяснота относно това дали свидетел може да откаже да отговори на въпрос, който би уличил негов партньор от същия пол в престъпление.

Според Чл. 86. от **Закон за изпълнение на наказанията и задържането под стража**, лишените от свобода имат право на: 1. престой на открито не по-малко от един час на ден; 2. свиждания не по-малко от два пъти месечно; 3. кореспонденция; 4. парични суми за задоволяване на лични нужди; 5. телефонна връзка по ред и начин, определени от главния директор на Главна дирекция "Изпълнение на наказанията". Началникът на затвора или на затворническото общежитие може да забрани за срок до 6 месеца свижданията, кореспонденцията или телефонната връзка с лица, които оказват отрицателно влияние върху лишения от свобода, с изключение на тези контакти с възходящи, низходящи, съпруг, братя и сестри, защитници и повереници или с лице, с което се намират във фактическо съжителство. Следователно контактите с лице, което се намира във фактическо съжителство с лишения от свобода не могат да бъдат ограничавани. В случая е използван максимално широкият термин, но е налице неяснота дали същият обхваща и лица в еднополово съжителство.

В **Гражданския процесуален кодекс** във връзка с поставянето под запрещение е предвидено, че Поставяне на едно лице под пълно или ограничено запрещение може да бъде поискано с искова молба от съпруга, от близки роднини, от прокурора и от всеки, който има правен интерес от това (чл. 336). Лицето, което живее съвместно в еднополово съжителство с лицето, за което има основание да се поиска поставяне под запрещение, не притежава активна процесуална легитимация да поиска това от съда за разлика от съпруга. От друга страна това лице има възможност да докаже, че тъй като живее заедно с лицето, за което се иска поставяне под запрещение, но има правен интерес от поставянето под запрещение. Неравноправно третиране е налице поради това, че лицето живеещо в еднополово съжителство с лицето, за което се иска запрещение, ще трябва изрично да доказва наличието на правен интерес, докато за съпруга това не е необходимо.

В **ГПК** също така се съдържат и подробни правила относно принудително изпълнение върху дела от общи имущества, които дял се счита, че е на съпруга-недлъжник. Нееднаквото третиране в случая е косвено и е свързано с невъзможността лица, които не са в брак да изберат режим на имуществените отношения помежду си. Докато съпрузите е възможно да изберат режим на общност, то за лицата в еднополово съжителство е възможен единствено режим на разделност. Това не изключва от само себе си съсобствеността, но тя трябва да възниква поотделно за всяка конкретна вещ. Освен това при съсобственост между двамата (което само по себе си е рядка хипотеза) при изпълнение ще се прилагат правилата за обикновена съсобственост, а не за съпругеска имуществена общност. Съответно, доколкото се предполага, че въпреки съвместното съжителство лицата в еднополова връзка ще имат разделно имущество, то при принудително изпълнение, същото ще може да се насочи само срещу имуществото на длъжника. В зависимост от конкретното разпределение на доходите и имуществото на двамата съжителстващи, това би могло да доведе както до утежняване, така и до облекчаване на тяхното положение спрямо двойка в брак.

Същото се отнася и за правилата относно изпълнение върху СИО, предвидени в **Данъчно-Осигурителен Процесуален Кодекс**.

Наказателното право също придава определени правни последици на брака. Доколкото те са свързани с брак, това означава, че от една страна със сигурност не са признати на лица в еднополово съжителство, а от друга страна, че не са признати както на еднополови, така и на разнополови двойки във фактическо съжителство:

- Според чл. 294 от **Наказателния Кодекс** Който спомогне на лице, извършило престъпление, да избегне или да бъде осуетено спрямо него наказателно преследване или да остане ненаказано, без да се е споразумял с това лице, преди да е извършило самото престъпление, се наказва за лично укривателство с лишаване от свобода до пет години, но не с по-тежко наказание от предвиденото за укривания. Ако това е извършено с цел за имотна облага, наказанието е лишаване от свобода до пет години, но не по-тежко от предвиденото за укривания. Горните разпоредби не се прилагат спрямо съпрузите, низходящите, възходящите, братята и сестрите на укриваното лице и техните съпрузи. Това е т.нар „лично укривателство“. Предвиденото изключение означава, че ако някой е извършил престъпление от почоните и бъде укрит от свой съпруг последният няма да носи отговорност. Но ако извършителят е укрит от лице, с което живее във фактическо съжителство, последният ще отговаря. Подобни разпоредби има и за конкретни случаи, когато става дума не за укриване след като е извършвано престъплението, а за случаи, когато нищо не е направено по време на престъплението. Така, Според чл. 248 от **Наказателния Кодекс**, който знае, че се върши престъпление по чл. 243 и 244 (престъпления, свързани с фалшифициране на пари), и не съобщи за това на властта, се наказва с пробация или с глоба от сто до триста лева. Това правило не се прилага спрямо съпруга, низходящите, възходящите, братята и сестрите на дееца и техните съпрузи.

- Според чл. 161 от **Наказателния Кодекс** За определени групи телесна повреда, причинена на възходящ, низходящ, съпруг, брат или сестра, наказателното преследване се възбужда по тъжба на пострадали. Това означава, че законодателят е придал такова значение на свързаните в брак лица, че наказателно преследване да се води само ако това изрично е поискано от пострадалия. Това от една страна е възможност на пострадалия да реши дали да бъде съден извършителя, а от друга страна е възможност на извършителя да избегне наказателна отговорност. Тези възможности ги няма за лица във фактическо, в това число и еднополово съжителство. По подобен начин стоят нещата и по отношение на за кражба, обсебване, измама и изнудване, когато предмет на престъплението е частно имущество, ако пострадалият е съпруг, възходящ, низходящ или роднина по сребрена линия до втора степен на виновния или живее с него в едно домакинство, или е настойник или попечител на виновния. Има и други подобни норми в НК, като например чл. 348б,
- Според чл. Чл. 181. от **Наказателния Кодекс**, който наруши свое задължение към съпруг, възходящ или низходящ, неспособен да се грижи за себе си, и с това го постави в положение на сериозно затруднение, ако извършеното не представлява по-тежко престъпление, се наказва с пробация, както и с обществено порицание. Според чл. 183, Който, като е осъден да издържа свой съпруг, възходящ, низходящ, брат или сестра, съзнателно не изпълни задължението си в размер на две или повече месечни вноски, се наказва с лишаване от свобода до една година или с пробация.
- В определени случаи (чл. 313а) деецът не се наказва за заявяване на неистина или затаяване на истина, ако при разкриване на истината би обвинил в престъпление себе си, съпруга си, низходящите, възходящите, братята или сестрите си.
- Според чл. 118 За убийство, извършено в състояние на силно раздразнение, което е предизвикано от пострадалия с насилие, с тежка обида или клевета или с друго противозаконно действие, от което са настъпили или е било възможно да настъпят тежки последици за виновния или негови близки, наказанието е смекчено. Предвид дефиницията на близки, (възможното) настъпване на тежки последици за съпруг е основание за налагане на по-леко наказание, но не и когато последиците са за партньор (в това число от същия пол), с когото лицето живее в съжителство. Чл. 124 предвижда подобен привилегирован състав на престъпление (състав, при който има по-леко наказание от типичното за този вид престъпление) и при смърт по непредпазливост при умишлено нанесена телесна повреда. Чл. 132 предвижда отново привилегирован състав поради афект (включително за действия срещу близки т.е. и срещу съпруг, но не и лице с фактическо съжителство) по отношение на причиняване на телесна повреда.
- Според чл. 144, Който се закани на другото с престъпление против неговата личност или имот или против личността или имота на неговите близки и това заканване би могло да възбуди основателен

страх за осъществяването му, се наказва с лишаване от свобода до три години. С други думи, ако някой каже на някого, че например ще убие негов съпруг, това е престъпление, ако има основание да се повярва на заплахата, но ако някой каже на някого, че ще убие негов еднополов партньор във фактическо съжителство, това няма да е престъпление.

- Според чл. 213, който урежда изнудване, Който с цел да принуди другото да се разпорежи с вещ или със свое право или да поеме имуществено задължение го заплаши с насилие, разгласяване на позорящи обстоятелства, увреждане на имущество или друго противозаконно действие с тежки последици за него или негови близки, се наказва с лишаване от свобода от една до шест години и глоба от хиляда до три хиляди лева. С други думи заплахата с цел да се принуди някой да направи нещо, че ще бъде причинено нещо на съпруг е изнудване, но не и заплахата, че ще се причини нещо на еднополов партньор във фактическо съжителство.

ПРЕБИВАВАНЕ И ГРАЖДАНСТВО

Съгласно **Закона за българското гражданство** (чл.13) **наличието на брак с български гражданин**, който е продължил не по-малко от 3 години, е едно от основанията, на които може да се кандидатства за придобиване на гражданство по натурализация в по-кратък от общия срок. Докато общата хипотеза предвижда, че лицето, което иска да стане български гражданин, може да подаде молба за това не по-рано от изтичането на 5 години след като е получило разрешение за постоянно или дългосрочно пребиваване в Република България, то бракът на това лице с български гражданин ще му позволи да подаде молба след изтичането на 3 години от разрешението за пребиваване. Любопитното тук е, че законът използва термина „**законно сключен брак с български гражданин**”, сякаш е възможно да съществува брак, който не е законен. Същевременно обаче, именно използването на термина законно сключен брак поставя въпрос чие законодателство се счита за приложимо, за да се определи дали бракът е законен или не – законодателството на държавата, където бракът е сключен, или българското законодателство (при колизия между двете, каквато безсъмнение ще е налице при наличие на еднополов брак).

В същия контекст са и нормите на **Закона за чужденците в Република България**, които третират **бракът** като едно от основанията за получаване на право на пребиваване на чужденец у нас при по-облекчени условия. Този закон дава дефиниции на понятията „член на семейство” като разграничава три хипотези – член на семейство на български гражданин, член на семейство на чужденец и член на семейство на чужденец, който е член на персонала на дипломатическо или консулско представителство, или на представителство на международна организация, акредитирана в Република България (описани подробно в раздела за дефинициите). Дефиницията в трите хипотези има различно съдържание, но и в трите **съпругът/съпругата** са членове на семейството. И тъй като става въпрос за чужденец, който има сключен брак с български гражданин, и възможността този брак да е сключен в чужбина е реална, отново изниква въпросът – ако бракът е с лице от същия пол и е сключен в държава, където това е законно, лицето ще се счита ли за съпруг по

смисъла на ЗЧРБ или не, т.е. ще може ли за де ползва от съответните по-облекчени условия да получи право на пребиваване, или ще следва да кандидатства на друго основание, различно от брачната му връзка с българския гражданин.

Отделно от това, бракът, сключен с чужденец, който има разрешение за постоянно пребиваване у нас, е самостоятелно основание да се кандидатства за получаване на разрешение за постоянно пребиваване. За целта е необходимо бракът да е сключен преди не по-малко от 5 години и двете лица да са пребивавали законно и непрекъснато у нас за срок от 5 години (изключение са случаите, когато бракът е сключен с чужденец, получил разрешение за пребиваване на основание инвестиция). С оглед изискването за непрекъснато пребиваване в страната в продължение на 5 години и изискването самият брак да е сключен не по-рано от 5 години, то може да се предположи, че в немалка част от случаите бракът ще е сключен именно в Република България. Това, от своя страна, означава, че този брак може да е само между лица от двата различни пола. Разбира се, на дневен ред стои и вече повдигнатият въпрос за брак законно сключен в чужбина между лица от един и същи пол.

Влизането и пребиваването в страната на членовете на семействата на граждани на държави-членки на ЕС се урежда от **Закона за влизането, пребиваването и напускането на Република България на гражданите на Европейския съюз, които не са български граждани и членовете на техните семейства**. Законът дава изрична дефиниция на понятието член на семейство на гражданин на ЕС. Следва да се подчертае, че тази дефиниция е различна от дефиницията за член на семейство на български гражданин съгласно ЗЧРБ. Основната разлика е, че освен съпругът/съпругата, за членове на семейството на гражданин на ЕС се считат и лицата, които са във **фактическо съжителство с гражданина на ЕС**. Законът не е приложим за българските граждани, поради което лице, което живее във фактическо съжителство с българския гражданин не се счита за член на неговото семейство и не може да се ползва от облекчения режим нито по този закон, нито по ЗЧРБ. Интересното е, че фактическото съжителство се удостоверява с официален документ, издаден от друга държава – членка на ЕС, което може да се тълкува като възможност за член на семейството на основание фактическо съжителство да бъде прието и лице от същия пол, от който е и гражданинът на ЕС, ако в съответната държава-членка на ЕС еднopolовото фактическо съжителство е допустимо и законово уредено. Така се получава следния парадокс: лице (небългарски гражданин, нито гражданин на ЕС), което е във фактическо съжителство с гражданин на ЕС (който също не е български гражданин), може да влезе и да пребивава в Република България по облекчения режим на **Закона за влизането, пребиваването и напускането на Република България на гражданите на Европейския съюз, които не са български граждани и членовете на техните семейства**, но лице (небългарски гражданин, нито гражданин на ЕС), което се намира във фактическо съжителство с български гражданин не би могло да се ползва от този режим. Нещо повече, такова лице изобщо не се приема за член на семейството на български гражданин.

Законът за убежището и бежанците предоставя определени права и на членовете на семейството на бежанците, като съгласно дефиницията на член на семейство по смисъла на този закон, такъв е не само съпругът на бежанеца, но и лицето, с което бежанецът **се намира в доказано стабилна и дълготрайна връзка**. Този подход не е познат на други закони. Липсват критерии, по които да се определи стабилността и дълготрайността на връзката по смисъла на закона, както и разбира се, отново открит остава въпросът, дали тази връзка може да е с лице от същия пол.

Този закон предоставя следните права на съпруга или на члена на семейството на бежанец:

- чужденец, ползващ се от временна закрила, има право да се събере **със своя съпруг**, с техните ненавършили пълнолетие и невстъпили в брак деца, ако и те заявят желание за това (възможно е съпругът да е от същия пол и този брак да е законен в държавата, в която е сключен).
- За бежанци се смятат и членовете на семейството на чужденец с предоставен статут на бежанец, доколкото това е съвместимо с личния им статус;
- Хуманитарен статут се предоставя и на членовете на семейството на чужденец с предоставен хуманитарен статут, доколкото това е съвместимо с личния им статус;
- Членовете на семейството на чужденец с предоставено убежище, или предоставена международна закрила, които са на територията на Република България, имат същите права и задължения, освен ако това противоречи на личния им статус;
- При събиране членовете на семейството имат всички права, предоставени на чужденците, ползващи се от временна закрила;
- Чужденците, търсещи международна закрила, настанени в центрове от затворен тип, имат право на посещения от членове на техните семейства.

Ако бракът на такъв чужденец или неговата дълготрайна и стабилна връзка е с лице от същия пол и това не бъде признато от българските компетентни органи, то налице ще е явна дискриминация по отношение на правата на тези лица.

ОСИГУРОВКИ. ПРАВО НА ОБЕЗЩЕТЕНИЯ. ДЪРЖАВНО ПОДПОМАГАНЕ

Кодексът за социалното осигуряване съдържа редица разпоредби, уреждащи определени правни отношения, които произтичат от наличието на **брак между две лица**. Тези разпоредби съответно са неприложими по отношение на лица, които живеят във фактическо съжителство (както еднополово, така и разнополово):

- ✓ Съпругът/съпругата на дългосрочно командирован служител в дипломатическа служба за времето, през което е пребивавал в чужбина по време на задграничния му мандат, може да се осигурява по свое желание и за своя сметка за инвалидност поради общо заболяване,

старост и смърт върху минималния осигурителен доход за самоосигуряващите се лица, определен със Закона за бюджета на държавното обществено осигуряване, ако не е осигурен/осигурена на друго основание или по законодателството на приемащата държава съгласно действащ международен договор, по който Република България е страна;

- ✓ Съпрузите на лицата, регистрирани като упражняващи свободна професия и/или занаятчийска дейност и регистрираните земеделски стопани и тютюнопроизводители, когато с тяхно съгласие участват в упражняваната от тях трудова дейност, могат да се осигуряват по свое желание и за своя сметка за инвалидност поради общо заболяване, старост и смърт и за общо заболяване и майчинство, ако не са осигурени по на някое от изрично посочените в кодекса основания;
- ✓ За осигурителен стаж при пенсиониране се зачита времето, през което са полагани грижи за лице с трайно намалена работоспособност/вид и степен на увреждане над 90 на сто, което постоянно се нуждае от чужда помощ. Стажът се зачита на определена категория лица, една от които е съпруг (съпруга);
- ✓ При смърт на осигуреното лице съпругът (съпругата), децата и родителите имат право на еднократна помощ и на наследствена пенсия;
- ✓ При смърт на осигуреното лице, която е в причинна връзка с трудова злополука или професионалната болест, съпругът (съпругата), децата и родителите имат право на еднократна помощ и на наследствена пенсия;
- ✓ Парично обезщетение при условията и в размера на паричното обезщетение за временна неработоспособност поради общо заболяване се изплаща за: гледане или належащо придружаване за медицински преглед, изследване или лечение в страната или в чужбина на болен член на семейството над 18-годишна възраст - на всеки осигурен до 10 календарни дни през една календарна година, като за членове на семейството на осигуреното лице се считат неговите възходящи и низходящи по права линия, съпругът и съпругата;
- ✓ При определяне на средномесечния осигурителен доход, при който се изчислява пенсията не се взема предвид дохода за времето след 1 януари 2001 г., през което родител (осиновител) или съпруг (съпруга) са полагали грижи за лица с трайно намалена работоспособност/вид и степен на увреждане над 90 на сто, които постоянно се нуждаят от чужда помощ, поради което не са били осигурени или не са получавали пенсия;
- ✓ Право на наследствена пенсия имат децата, преживелият съпруг и родителите;
- ✓ Пенсионерът има право на добавка от пенсията или сбора от пенсиите, които е получавал починалият съпруг/съпруга;

- ✓ При смърт на осигуреното лице на наследниците, преживелия съпруг, низходящите или възходящите, се изплащат еднократно или разсрочено натрупаните средства по индивидуалната му партида, като се спазват редът на наследяване и размерът на наследствените дялове, съгласно Закона за наследството;
- ✓ Осигуреното лице има право не повече от веднъж в рамките на една календарна година да прехвърли на своя съпруг натрупаните по индивидуалната му партида средства от лични осигурителни вноски или част от тях по индивидуална партида в същия или в друг фонд за допълнително доброволно пенсионно осигуряване, в същия или в друг фонд за допълнително доброволно осигуряване за безработица, в същия или в друг фонд за допълнително доброволно осигуряване за професионална квалификация;

Интересна е нормата на кодекса, уреждаща забраната за дискриминация: Осигурителят не може да откаже допълнително доброволно пенсионно осигуряване на работници и служители на основание на народност, произход, пол, сексуална ориентация, раса, цвят на кожата, възраст, политически или други убеждения, религия или вяра, членуване в синдикални и други обществени организации и движения, семейно, обществено и материално положение и наличие на психически и физически увреждания. При спазване разпоредбата на предходното изречение *„при осигуряване по професионална схема се забранява и всякаква дискриминация, пряка или непряка, основана на пол, особено що се отнася до брачното или семейното положение“*, и по-специално до: приложното поле на схемите и условията за достъп до тях; задължението за внасяне на осигурителните вноски и изчисляването на вноските; изчисляването на пенсионните плащания, включително увеличенията, дължими на съпрузи и лица, които имат право на издръжка, и условията, които определят продължителността.

В **Закон за семейни помощи за деца** за някои от предвидените в него помощи се отчита доходът на семейството. Законът предвижда, че "Доход" са всички брутни доходи на семейството, отговарящи на определени, посочени в него изисквания. Законът в чл. 4 и 4а обвързва правото да се получават някои от предвидените в него семейни помощи за деца с размера на дохода на член на семейството. Право на съответните семейни помощи по имат семействата и доколкото е приложимо бременните жени със средномесечен доход на член от семейството за предходните 12 месеца, по-нисък или равен на дохода, определен за целта в закона за държавния бюджет на Република България за съответната година, но не по-малък от предходната година.

При еднополовите двойки предвид дефиницията за семейство по този закон в него може да участва само единият от партньорите. Съответно в

зависимост от конкретната ситуация и конкретния размер на доходите на всеки един от членовете на семейството, разпоредбата може да е както ощетяваща еднopolовата двойка, така и облагодетелстваща я. Накратно казано, ако партньорът в двойката, който не е родител на детето, получава значително по-високи доходи, за разлика от партньора който е родител, то въпреки, че неговите доходи реално се използват за отглеждане на детето, партньорът-родител и детето биха могли да имат право на помощи. Обратното е положението ако доходите на партньора, който не е родител са ниски и включването му като член на семейството би довело до резултат, при който двамата партньори и децата попадат под праговете за помощи. В този случай в неравноправно положение ще е именно еднopolовата двойка. Ситуацията може допълнително да се усложни, ако всеки от партньорите е родител на свои деца. Несъмнено е обаче, че доколкото двамата партньори не могат да попаднат в понятието семейство по смисъла на този закон, то техните права да получават помощи по него се различават от правата на съпрузи в брак.

За пълнота следва да се посочи, че Майката има право на еднократна помощ при раждане на живо дете, независимо от доходите на семейството, когато детето не е настанено за отглеждане извън семейството по реда на чл. 26 от Закона за закрила на детето, както и че Майката (осиновителката) има право на еднократна помощ за отглеждане на близнаци, независимо от доходите на семейството, когато децата не са настанени за отглеждане извън семейството по реда на чл. 26 от Закона за закрила на детето и живеят постоянно в страната. При определни условия баща (осиновител) също може да получи такава помощ. Законът предвижда и други случаи, при които съответните помощи не зависят от доходите на семейството. Водещото в случая е, че има такива, които зависят от този доход, а доколкото еднopolовите двойки нямат възможност да встъпят в брак, при тях той се изчислява по различен начин. Следва да се посочи, че лицата от разнополови връзки, които не живеят в брак също ще изчисляват доходите си не като съпрузи, но такива лица имат възможност, ако решат, да встъпят в брак.

По същия закон Осиновителите имат право на еднократна помощ при осиновяване на дете независимо от доходите на семейството, при условие че осиновителите и осиновеното дете живеят постоянно в страната. Доколкото При осиновяване на дете от съпрузи това право се ползва само от единия от тях, тази помощ не е неравноправна.

Други разпоредби в други закони, които касаят получаване на различни видове обезщетения са следните:

- Съгласно Чл. 3. от **Закон за подпомагане и финансова компенсация на пострадали от престъпления**, При условията и по реда на този закон подпомагане могат да получат

пострадали, претърпели имуществени и неимуществени вреди от престъпления от общ характер, а финансова компенсация-пострадали, претърпели имуществени вреди от престъпленията, посочени в ал. 3. Когато пострадалият е починал в резултат на престъплението, правото на подпомагане и финансова компенсация преминава върху неговите наследници или върху лицето, с което се е намирал във фактическо съжителство. Липсата на дефиниция на последното понятие води до неяснота дали то обхваща и еднополовите съжителства като следва да се посочи, че е използван възможно най-широкият термин.

- Според чл. 54, ал. 6 от **Закон за рибарството и аквакултурите**, на съпруг, деца или родители на загинали служители при или по повод изпълнение на служебните задължения се изплаща еднократно парично обезщетение в размер 12 брутни месечни възнаграждения на всеки правоимащ. Лице във фактическо съжителство (независимо еднополово или разнополово) със съответен служител няма право на такова обезщетение.
- Според чл. 71 (3) от **Закон за защитените територии**, на съпруг, деца или родители на загинал служител при или по повод изпълнение на служебни задължения се изплаща еднократно парично обезщетение в размер 12 брутни месечни възнаграждения на всеки правоимащ. Лице във фактическо съжителство (независимо еднополово или разнополово) със съответен служител няма право на такова обезщетение.
- Според чл. 3 от **Закон за политическа и гражданска реабилитация на репресирани лица**, когато съответните правоимащи лица не са получили обезщетение за имуществени вреди и са починали, обезщетението се изплаща на техните наследници - деца, съпруг, родители или на братя и сестри, когато няма други наследници. В ситуацията при липса на наследници, лице, което е било във фактическо съжителство (независимо еднополово или разнополово) със съответен правоимащ няма право на такова обезщетение. Според същия закон Наследниците - деца, съпруг и родители или братя и сестри, когато няма други наследници, на осъдените на смърт, чиито присъди са изпълнени, на безследно изчезналите след 9 септември 1944 г., на убитите на обществени места, в жилища или при опит за бягство, на

загиналите в затвори, трудововъзпитателни общежития, арести и други подобни места, както и при обстоятелства, свързани с техния произход, политически убеждения или религиозни вярвания, на убитите при опит за бягство през границата и на загиналите във връзка с насилствената промяна на имената получават еднократно обезщетение за неимуществени вреди.

- Според чл. 111, ал. 2 от **Закона за Държавна агенция „Разузнаване“**, на преживелия съпруг, децата и родителите на загинали при или по повод изпълнение на служебните си задължения държавни служители се изплаща еднократно парично обезщетение на всеки от тях в размер 12 брутни месечни възнаграждения.
- Според чл. 104, ал. 4 от **Закона за държавния служител**, в съответно посочените случаи съответната администрация поема обичайните разноски по погребението на държавния служител и изплаща обезщетение в размер на толкова основни заплати, определени към момента на смъртта, колкото прослужени години като държавен служител има той, но не повече от 20. Обезщетението се изплаща общо на преживелия съпруг, на ненавършилите пълнолетие и на навършилите пълнолетие деца на държавния служител, когато те учат редовно в средни училища и са на възраст до 20 години или учат във висши училища и са на възраст до 25 години.
- Съгласно Чл. 216, ал 3 от **Закона за съдебната власт**, държавата обезщетява при условията на ал. 1 и вредите, причинени на техните съпруг, възходящи или низходящи, поради изпълнението на служебните задължения на съдиите, прокурорите и следователите. Лицата, живеещи във фактическо съжителство (както еднополово, така и разнополово) с магистрат, нямат право на такова обезщетение.
- Следва да се посочи, че предвид дефиницията на членове на семейството в Закона за здравното осигуряване, когато става въпрос за осигуряване на членовете на семейството, няма възможност за осигуряване на лица в еднополово съжителство.

ДРУГИ РАЗПОРЕДБИ

- **Кодексът на застраховането** предвижда следната уредба, имаща отношение към брак и съжителство:

Чл. 410 от кодекса по отношение на Встъпване в правата на застрахования (Суброгация) предвижда, че с плащането на застрахователното обезщетение застрахователят встъпва в правата на застрахования до размера на платеното обезщетение и обичайните разноски, направени за неговото определяне, срещу причинителя на вредата, в това число в случаите вреди, произтичащи от неизпълнение на договорно задължение, или срещу други посочени лица. Ако лицето, причинило вредата, е възходящ, низходящ или негов съпруг, както и ако принадлежи към домакинството на застрахования или живее във фактическо съпружеско съжителство с него, застрахователят има правата по ал. 1, ако то е действало умишлено. Това практически означава, че за съпруг или лице, живеещо във фактическо съпружеско съжителство със застрахования или член на домакинството му, застрахователят ще може да се суброгира не винаги, а само при умишлено причиняване на вредата. Тази допълнителна предпоставка не е налице в останалите случаи. Предвид неясното съдържание на понятията „фактическо съпружеско съжителство“ и „домакинство“ и доколкото е използвана думата „съпружеско“ има неяснота дали би се признавало, че лицата в еднополово съжителство попадат в тази хипотеза.

По отношение на взаимното застраховане чл. 442. от кодекса предвижда, че Договор за взаимно застраховане могат да сключват съпрузи, лица, живеещи във фактическо съпружеско съжителство, лица в родствена връзка, съдружници в дружество по чл. 357 от Закона за задълженията и договорите, както и съдружници в събирателно, командитно или адвокатско дружество. При развод на съпрузи взаимните застраховки се разделят считано от датата на прекратяване на брака. Това правило не се прилага, ако договорът е сключен в полза на дете от прекратения брак. При прекратяване на дружествата по ал. 1 взаимните застраховки се разделят. При прекратяване на връзката между лицата, живеещи във фактическо съпружеско съжителство, те могат да поискат разделяне на застраховките, освен ако договорът е сключен в полза на дете, родено и припознато или осиновено от тези лица. Предвид неясното съдържание на понятието „фактическо съпружеско съжителство“ и доколкото е използвана думата „съпружеско“ има неяснота дали би се признавало, че лицата в еднополово съжителство могат да сключват договор за взаимно застраховане.

- **Законът за задълженията и договорите** предвижда като самостоятелно основание за искане за отмяна на едно дарение

извършването на умишлено убийство или опит за убийство на **съпруг на дарителя**. Това пряко изключва възможността да се иска отмяна на дарението при убийство или опит за убийство на партньор на дарителя, с когото същият не е сключил брак, независимо дали лицата са от един или от различни полове. Отчитайки, че текстът на закона не е променен от приемането му през 1950 г., естествена е липсата на въвеждането на критерия „фактическо съжителство“. Но дори и този критерий да бъде въведен, ако се използва настоящият подход на законодателя, то това на практика би означавало, че лицата от един и същи пол, които живеят на съпружески начала, ще бъдат лишени от възможността, която им предоставя закона.

- Интересна е и хипотезата на ЗЗД по отношение на давността – такава не тече между съпрузи
- **Законът за гражданската регистрация** предвижда по-опростена процедура за адресна регистрация на лице, което се намира във фактическо съпружеско съжителство със собственика или ползвателя на имота, на чийто адрес ще бъде извършена регистрацията (чл. 92, ал. 6). Когато е налице такова съжителство, не е необходимо да се представят документи, а единствено писмено съгласие на собственика или ползвателя на имота чрез декларация по образец, подадена лично пред органа или с нотариална заверка на подписа. Легална дефиниция на фактическо съпружеско съжителство обаче липсва както в ЗГР, така и в който и да е друг закон. Доколкото е използван терминът „съпружеско“, което предполага наличие на брак, възможен извод е, че съжителство на две лица от един и същи пол няма да бъде прието за такова по смисъла на закона, поради което и следва да се приложи общата процедура за адресна регистрация.
- Целият **Закон за ограничаване на плащанията в брой** съгласно чл. 2 от него не се прилага при тегленето и внасянето на пари в брой от/в сметки на недееспособни и ограничено дееспособни лица, на съпрузи и роднини по права линия. Съгласно принципната уредба на закона Плащанията на територията на страната се извършват само чрез превод или внасяне по платежна сметка, когато са на стойност, равна на или надвишаваща 10 000 лв.;
- Съгласно **Закон за гарантиране на влоговете в банките**, гарантираната сума е по-голяма (250 000 лв., вместо 196 000 лв.) когато е налице влог на физическо лице, които възниква в резултат на изплатени суми по повод на сключване или прекратяване на брак
- Според Чл. 4, т. 8 от **Закон за ветераните от войните на Република България** Ветераните от войните имат право да ползват столовете за обществено хранене във въоръжените сили, както и столовете на държавните и общинските ведомства и

учреждения при условията на съответните служещи. Същото право имат и техните съпруги (съпрузи).

- Според Чл. 98. от **Закона за здравето**, на лицата, починали в лечебно заведение, се извършва патологоанатомична аутопсия след уведомяване на родител, пълнолетно дете, съпруг, брат или сестра. Не е предвидено уведомяване на лице във фактическо съжителство – както в еднополова, така и в разнополова връзка.
- Според чл. 208б от **Закона за здравето**, тялото на починало лице може да се използва за целите на обучението и научните изследвания във висшите медицински училища, ако лицето е български гражданин и приживе е изразило писмено съгласие за това. В случаите, когато няма изразено съгласие, тялото на починало лице може да се използва за целите на обучението след получаване на писмено съгласие в разумно кратък срок от едно от лицата в следната поредност: 1. съпруг/съпруга или лице, с което се намира във фактическо съжителство; 2. роднини по права линия (низходящи и възходящи); 3. роднини по съребрена линия до трета степен; 4. роднини по сватовство до втора степен. Тялото на починало лице може да се използва за целите на обучението и научните изследвания и в случаите, когато няма изразено съгласие по ал. 1 и няма получено съгласие по законоустановения ред поради липса на установени съответните лица. В този случай законът не дава яснота дали е необходимо съгласие на лице, с което починалото лице е живяло в еднополово съжителство. Следва да се обърне внимание, че е използван възможно най-широкият термин – фактическо съжителство. Предвид обаче възможността да се приеме, че не е открито лице, което да даде съгласие и предвид неяснотата в закона, съществува риск лицата, които могат да използват тялото за обучения и научни изследвания да игнорират лицата в еднополово съжителство, независимо какво е правилното тълкуване на законовия текст.
- Според чл. 35 г. от **Закон за физическото възпитание и спорта**, Освен от лице, за което законът е предвидил съответната уредба, спортист може да бъде представляван при договаряне за придобиване или трансфер на състезателни права от: 1. адвокат; 2. родител или съпруг. Ако лице, живеещо във фактическо съжителство със спортиста не е адвокат, то не може да го представлява на основание съжителството. Това се отнася както за еднополови, така и за разнополови двойки.
- Според чл. 4 от **Закон за военноинвалидите и военнопострадалите**, Военнопострадали са: 1. преживелият съпруг (съпруга), децата и родителите на българските граждани, загинали при или по повод на изпълнение

на военна служба в мирно или във военно време, в мобилизационния или постоянния резерв, доброволния резерв или запаса; 2. преживелият съпруг (съпруга) и децата на починалите военноинвалиди, а ако няма такива - родителите; 3. съпругът (съпругата) и децата на военноинвалидите, а ако няма такива - родителите; 4. преживелият съпруг (съпруга), децата и родителите на българските граждани, загинали при или по повод отбраната на страната. Съответно лицата във фактическо съжителство (както еднополово, така и разнополово) на съответно посочените лица нямат правата на военнопострадали и не могат да се ползват от предвидените за тях права.

- Според Чл. 31, ал. 1 от **Закон за достъп и разкриване на документите и за обявяване на принадлежност на български граждани към Държавна сигурност и разузнавателните служби на Българската народна армия**, всеки има право на достъп до информацията, събирана за него или за неговите починали съпруг/а или роднини по права линия до втора степен включително в органите по закона, както и да поиска да бъде извършена проверка за него или за неговите починали съпруг/а или роднини по права линия до втора степен включително за установяване на принадлежност към органите по закона. Лице, което е живяло във фактическо съжителство (независимо дали еднополово или разнополово) с друго лице не разполага с право на достъп до информацията или да поиска проверка за починалото лице.
- Според чл. 24, ал. 1 от **Закон за държавния служител**, Държавният служител не е длъжен да изпълни нареждане, насочено срещу него, неговата съпруга или съпруг, роднини по права линия без ограничения, по сребрена линия до четвърта степен и по сватовство до втора степен включително. В такъв случай той е длъжен незабавно да уведоми органа, от когото е получил нареждането, който от своя страна трябва да възложи изпълнението на друг служител или да го извърши сам. Ако има заповед, която е насочена срещу лице, с което държавният служител живее във фактическо съжителство (независимо еднополово или разнополово), той няма да има това право да откаже да изпълни заповедта.
- Съгласно Чл. 226л. на **Закон за отбраната и въоръжените сили на Република България**, Преживелият съпруг (съпруга), децата и родителите на загинал при или по повод изпълнение на службата военнослужещ имат право на безплатна медицинска и

психологична помощ по ред, определен с акт на министъра на отбраната.

- Съгласно Чл. 16. (1) от **Закон за жилищностроителните кооперации**, Член на жилищностроителна кооперация може с негово съгласие да бъде заместен изцяло или частично от неговия съпруг, а и с решение на общото събрание - и от негови деца.
- Съгласно чл. 45 от **Закон за защита при бедствия** Доброволецът не е длъжен да изпълнява задълженията си в случаите, когато той или членове на неговото домакинство са непосредствено засегнати от бедствия, пожар или извънредна ситуация, като своевременно уведоми кмета. Налице е неяснота дали в понятието „домакинство“ се включва и лице, живеещо в еднополово съжителство.
- Съгласно дефиницията на "Социална поносимост на цената на В и К услугите" според **Закон за регулиране на водоснабдителните и канализационните услуги** такава е налице в случаите, когато тяхната стойност, определена на база минимално месечно потребление на вода за питейно-битови нужди от 2,8 куб. м на едно лице, не надхвърля 2,5 на сто от средния месечен доход на домакинство в съответния регион. Налице е неяснота дали в понятието „домакинство“ се включва и лице, живеещо в еднополово съжителство
- Съгласно **Закона за горите** работниците и служителите на Изпълнителната агенция по горите и нейните структури на централните управления на държавните предприятия, на държавните горски стопанства, държавните ловни стопанства, учебно-опитните горски стопанства и на общините - собственици на гори, да ползват ежегодно до 10 пространствени куб. м дърва за огрев от горските територии - държавна или общинска собственост, срещу заплащане на разходите за добив, като с тези права се ползва и съпругът на починал служител, когато е в пенсионна възраст. Както беше посочено този закон предвижда и възможност за обезщетения на преживелия съпруг. Изплащане на обезщетение на съпруг, деца или родители на загинал по повод изпълнение на служебните си задължения служители в различни държавни структури са предвидени, също така и в Закона за защитените територии (за служителите от

III. НЕСЪВМЕСТИМОСТ, ИЗПЪЛНЕНИЕ НА ЗАДЪЛЖЕНИЯ И ДРУГИ ПРОЯВЛЕНИЯ НА БРАКА/ФАКТИЧЕСКОТО СЪЖИТЕЛСТВО, КОИТО МОГАТ ДА ДОВЕДАТ ДО ЗАОБИКАЛЯНЕ НА ЗАКОНА

В редица закони последиците от брака и/или съвместното съжителство са свързани с невъзможността да се заема определена длъжност, както в частния сектор, така и в публичния, както и със забрана да се извършват определени действия или предвиждане на особени последици когато са извършени действия между две лица, намиращи се в такова разпознато от закона съжителство. Философията на тези забрани и допълнителни ограничения и последици е, че между тези лица съществува особена връзка и съответно имат общи интереси, включително финансови, както и се предполага висока степен на вероятност да споделят, включително чувствителна информация помежду си. И доколкото бракът е дефиниран в Конституцията, поради което не е необходимо въвеждането на отделни дефиниции на ниво закон, то в нито един от изброените по-долу закони няма дефиниция на фактическо съжителство, независимо, че законите боравят с този термин. С оглед посоченото по-горе по отношение на съществуващите легални дефиниции на „фактическо съжителство на съпругески начала”, липсата на дефиниции и неяснотата по отношение на съществуващите такива, може на практика да се стигне до заобикаляне на закона в случаите, когато засегнатите от нормите на закона лица съжителстват с лица от същия пол. От друга страна, до същия резултат може да доведе и непризнаването у нас на брак, сключен от български гражданин с лице от същия пол. В случай, че такъв брак има сключен в държава, където това е разрешено, а у нас този брак не бъде признат веднага изниква въпросът: за това лице ще важат ли въведените ограничения/правни възможности/задължения, или няма да важат? В случай, че се приеме, че така посочените съжителства не се отнасят до еднополови двойки, то това би означавало, че независимо, че те живеят заедно или имат законно сключен брак в държава, където това е допустимо, за тях не се отнасят съответните забрани, ограничения и утежнени последици за съответните действия.

Също така, повечето от законите, които въвеждат ограничения за заемане на дадена длъжност, или вменяват определени задължения, когато е налице брак между две лица, разширяват приложното поле и спрямо **роднините по сватовство на тези лица (т.е. роднините на съпруга).**

Така:

Съгласно **Закона за занаятите** едно лице не може да бъде избрано за член на управителния съвет на занаятчийска камара, ако се намира в **брак** с друг член на управителния съвет.

Законът за кооперациите, Законът да сдружения за напояване, Законът за туризма, Закон за жилищностроителните кооперации и също забраняват **двама съпрузи** едновременно да са членове в управителния и/или надзорния съвети на съответното юридическо лице.

Законът за управление на етажната собственост предвижда, че членове на контролните съвети на етажната собственост или сдружението, контролър или касиер може да бъде собственик или ползвател, който не е **съпруг**, член на **домакинството**, не е във **фактическо съпружеско съжителство** с останалите членове на контролния съвет, както и с членовете на управителния съвет или с управителя.

Лице, което е член на управителния или контролния орган на дружество с лиценз за инвестиционен посредник или управлява дейността му, не може да е съпруг с друг член на управителен или контролен орган на дружеството, или да се намира във фактическо съпружеско съжителство с такъв член (**Закон за пазарите на финансови инструменти**).

Лице, което е избрано за член на съвета на директорите на инвестиционно дружество не може да е **съпруг** на друг член на съвета на директорите на дружеството (**Закон за дейността на колективните инвестиционни схеми и на други предприятия за колективно инвестиране**). За член на управителен орган на управляващо дружество същият закон поставя изискване не само да не е съпруг с друг член на управителен или контролен орган на дружеството, но и да не се намира във фактическо съпружеско съжителство с такъв член. Членовете на съвета на директорите на дружество със специална инвестиционна цел не могат да бъдат **съпрузи** помежду си или на член на управителен или контролен орган на обслужващото дружество (**Закон за дружествата със специална инвестиционна цел**).

Депозитарят на заложено по реда на **Закона за особените залози** имущество не може да бъде **съпруг** на длъжника, залогодателя, техен кредитор или управителят на заложеното предприятие. Същото се отнася и за управителя на търговско предприятие, заложено по реда на ЗОЗ, който не може да бъде длъжникът, залогодателят, техен кредитор или депозитарят, както и техен съпруг. **Търговският закон забранява на едно лице да бъде представител на облигационерите от една емисия съпрузите** на членовете на надзорния съвет, на управителния съвет или на съвета на директорите на дружеството, издало облигациите. Членовете на управителния и на контролния съвет на организация за управление на туристически район по **Закона за туризма** не могат да са в брак по между си.

Отговорният актюер на пенсионноосигурителното дружество трябва да не е съпруг с член на управителния или контролния орган на пенсионноосигурителното дружество (**Кодекс за социалното осигуряване**).

Не може да бъде назначавано за държавен служител лице, което би се оказало в йерархическа връзка на ръководство и контрол със **съпруг или съпруга, с лице, с което е във фактическо съжителство (Закон за държавния служител)**. Пряко проявление на тази забрана, чрез изричното и преповтаряне откриваме и в забраната за заемане на длъжности по **Закон за изпълнение на наказанията и задържането под стража, Закон за Държавна агенция „Национална сигурност”, Закона за комисията за финансов надзор, Закона за митниците, Закона за Министерството на вътрешните работи**.

Кодексът на труда забранява сключването на трудов договор за работа в държавната администрация с лице, което би се оказало в йерархическа връзка на ръководство и контрол със **съпруг или съпруга, с лице, с което е във фактическо съжителство**.

Законът за енергетиката ограничава възможността на едно лице да бъде член на управителния съвет на Фонд „Сигурност на електроенергийната система”, ако е съпруг на друг член на органите на управление на фонда, **Законът за енергийната ефективност** въвежда същото ограничение по отношение на Фонд „Енергийна ефективност и възобновяеми източници”, **Законът за безопасното използване на ядрената енергия** – по отношение на Фонд „Извеждане от експлоатация на ядрени съоръжения, фонд „Радиоактивни отпадъци” и Държавно предприятие "Радиоактивни отпадъци". **Законът за Държавния фонд за гарантиране устойчивост на държавната пенсионна система** предвижда същото ограничение по отношение на този фонд, но разширява приложимостта и спрямо лицата, които се намират във фактическо съжителство.

За членове на управителния съвет на Българския институт по стандартизация могат да бъдат избрани лица, които не са съпрузи или не са във фактическо съжителство (**Закон за националната стандартизация**).

Законът за горите също предвижда, че не може да бъде член на управителния съвет на държавните предприятия по смисъла на този закон лице, което е съпруг с друг член на управителния съвет.

Аналогично е положението и с членовете на управителния съвет на Държавно предприятие „Ръководство на въздушното движение”, Национална компания "Железопътна инфраструктура", Национална компания „Пристанища” и Държавно предприятие "Пристанищна инфраструктура". Наличието на брак с член на тези ръководни органи е пречка за заемане на същата длъжност (**Закон за гражданското въздухоплаване, Закон за железопътния транспорт, Закон за морските пространства, вътрешните водни пътища и пристанищата на Република България**).

Синдикът на банка, в производство по несъстоятелност не може да е **съпруг** на член на управителен или контролен орган на банката, действал през последните три години, предхождащи датата на решението за откриване на

производство по несъстоятелност, както и не може да е съпруг на кредитор в производството по несъстоятелност за банката (**Закон за банковата несъстоятелност**). Това се отнася и до синдика на търговец в процедура по несъстоятелност, който съгласно **Търговския закон** не може да бъде съпруг на длъжника или на кредитор

Член на управителния съвет на Българската народна банка не може да бъде лице, което е **съпруг или съпруга или се намира във фактическо съжителство**, с друг член на управителния съвет (**Закон за българската народна банка**). Съгласно **Закона за гарантиране на влоговете в банките** не може да бъде член на управителния съвет на Фонда за гарантиране на влоговете лице, което е **съпруг или се намира във фактическо съжителство**, или е роднина по права или по сребрена линия до втора степен включително на друг член на управителния съвет на фонда.

Член на управителния съвет на Фонда за компенсирание на инвеститорите по **Закона за публичното предлагане на ценни книжа**, не може да е съпруг на друг член на управителния съвет на фонда.

Законът за здравното осигуряване не допуска за членове на надзорния съвет на НЗОК да бъдат назначени лица, които са съпрузи или се намират във фактическо съжителство с директори на РЗОК. Същата забрана важи и за управител и подуправител на НЗОК и за директор и заместник-директор на РЗОК.

Съответно, Кодексът за социалното осигуряване забранява на членовете на надзорния съвет, управител и подуправител на НОИ да бъдат **съпрузи помежду си или да се намират във фактическо съжителство**, както и забранява това на **членовете на управителния съвет, на съвета на директорите или прокурист на пенсионноосигурителното дружество**. За квестор по този закон може да бъде избрано лице, което не е съпруг или не се намира във фактическо съжителство с член на управителен или на контролен орган на дружеството за допълнително социално осигуряване, чиито правомощия са преустановени с акта на назначаване на квестора.

За квестор по **Закона за пазарите за финансови инструменти** и по **Закона за дейността на колективните инвестиционни схеми и на други предприятия за колективно инвестиране** не може да бъде избрано лице, което е съпруг на член на управителен орган на лицето, чиито правомощия са преустановени с акта на назначаване на квестора. Прави впечатление, че по този закон фактическото съжителство не е пречка за заемане на длъжността, както това е по КСО например.

Член на управителен съвет, на съвет на директорите, както и прокурист на банка не може да бъде лице, което е **съпруг** на член на управителен или контролен орган на банката **или се намира във фактическо съжителство с такъв член (Закон за кредитните институции)**.

Изборен член на Висшия съдебен съвет не може да бъде лице, което е **съпруг** или е във **фактическо съпругеско съжителство** с друг член на Висшия съдебен съвет, с административен ръководител на орган на съдебната власт или с министъра на правосъдието, а член на избирателна комисия за избор на членове на Висши съдебен съвет или на избирателна секция не може да е на кандидат, или да се намира във фактическо съжителство с кандидат за член на Висшия съдебен съвет (**Закон за съдебната власт**).

*За финансови квестори по **Закон за финансовото управление и контрол в публичния сектор** не могат да бъдат определяни лица, чиито съпруг или съпруга или лице, с което се намират във фактическо съжителство, работи или е в ръководството на контролираната организация.*

*Членове на Комисията за защита на личните данни не могат да бъдат лица, които са съпрузи или се намират във фактическо съжителство с друг член на комисията (**Закон за защита на личните данни**). Забраната важи и за членовете на Комисията за финансов надзор (**Закон за комисията за финансов надзор**), които не могат да бъдат съпрузи помежду си или да са във фактическо съжителство, вкл. и с лица, които са управители, изпълнителни директори, членове на управителен или контролен орган или неограничено отговорен съдружник на поднадзорно лице, както и за членовете на Централната избирателна комисия и на районната избирателна комисия (**Изборен кодекс**).*

Докато заема длъжността си, член на районна избирателна комисия не може да бъде съпруг на кандидат или да се намира във фактическо съжителство с кандидат за съответен вид избор (**Изборен кодекс**).

*Съгласно **Закон за Държавна агенция „Разузнаване“**, държавните служители в Агенцията не могат да извършват дейност, несъвместима със службата им в Агенцията, като несъвместимост е налице, когато държавните служители са в непосредствена йерархическа връзка на ръководство и контрол със съпруг или съпруга, или с лице, с което се намират във фактическо съжителство.*

За издаване на разрешение за ползване на индивидуално определен ограничен ресурс - радиочестотен спектър, или позиции на геостационарна орбита, определени за Република България съгласно международни споразумения, след провеждане на конкурс или търг, **Законът за електронните съобщения** предвижда съставянето на експертна комисия. Лице, което има съществен търговски, финансов или друг делови интерес, не може да участва като член на експертната комисия. Съществен търговски, финансов или друг делови интерес е налице винаги, когато на членове на експертната комисия или на членове на техните семейства, включително съпрузи, както и на икономически свързани с тях лица се издава разрешение по смисъла на закона.

Последиците от брака са от значение и за някои правни възможности за предявяване на т.нар. **отменителни иски** в **Закона за банковата несъстоятелност** и **Закона за задълженията и договорите**:

Закон за банковата несъстоятелност

Може да бъдат обявена от съда по несъстоятелността за недействителна по отношение на кредиторите на несъстоятелността сделка, извършена в 2-годишен срок преди датата на неплатежоспособността, във вреда на кредиторите, страна по която е свързано с банката лице, администратор или акционер на банката, както и негов **съпруг**, роднина по права линия и роднина по съребрена линия до шеста степен включително, съответно свързано с него лице.

Закон за задълженията и договорите

□ Кредиторът може да иска да бъдат обявени за недействителни спрямо него действията, с които длъжникът го уврежда, ако длъжникът при извършването им е знаел за увреждането. Когато действието е възмездно, лицето, с което длъжникът е договарял, трябва също да е знаело за увреждането. Знанието се предполага до доказване на противното, ако третото лице е **съпруг**, низходящ, възходящ, брат или сестра на длъжника.

□ Дарението може да бъде отменено, когато дареният умишлено убие или се опита да убие дарителя, неговия съпруг или негово дете (тази хипотеза е разгледана и в частта от анализа, посветена на правните норми, въвеждащи неравноправно третиране)

Философията на отменителните иски е, че се предполага, че лицата, предвид близките си (семейни) отношения действат в общ интерес и се предполага, макар и оборимо, че действат съгласувано към постигане на общия интерес и за увреждане на насрещната страна. В допълнение се предполага знанието на единия за това, че действията на другия са увреждащи за третото пострадало лице, което има право да отмени увреждащата го възмездна (в случая на ЗЗД) сделка. Ако е налице възмездна сделка между съпрузи, лицето което е увредено от нея не е нужно да доказва, че съпругът на неговия контрагент е знаел, че сделката ще го увреди. Ако обаче две лица в еднopolово съжителство сключат сделка, която уврежда трето лице, то това трето лице, за да отмени сделката, ще трябва да докаже, че партньорът на контрагента му е знаел, че то ще бъде увредено.

Изпълнение на задължения

Наличието на брак, съответно фактическо съжителство, води и до допълнителни задължения за определена категория лица.

Така, например съдиите, прокурорите и следователите са задължени да подават декларация за имущество и интереси в страната и в чужбина, в която декларират: чуждо недвижимо имущество и чужди моторни сухопътни, водни и въздухоплавателни превозни средства на стойност над 10 000 лв., които лицето или неговият **съпруг**, или лицето, с което то се намира във **фактическо съжителство на съпружески начала**, трайно ползва независимо от основанията за това и от условията на ползване (**Закон за съдебната власт**). Аналогично задължение имат и всички други лица, заемащи висши публични длъжности по смисъла на **Закон за противодействие на корупцията и за отнемане на незаконно придобитото имущество**.

Имайки предвид дефинициите на понятията, налице е неяснота дали това задължение се отнася и за лица в еднополово съжителство. Възприемането на извода, че фактическо съжителство на съпружески начала не се отнася до еднополови партньори би означавало, че посочените задължения не се отнасят за тях и въпреки, че живеят заедно, не са длъжни да декларират съответните обекти, ползвани от партньора им.

Съгласно **Закона за медиацията**, медиаторът е длъжен да посочи всички обстоятелства, които могат да породят в страните основателни съмнения относно неговата безпристрастност и неутралност, включително и когато медиаторът е лице, което е съпруг на някоя от страните или на неин представител, или което живее във фактическо съпружеско съжителство със страна по спора - предмет на медиацията. Тук законът предвижда посочване на „всички обстоятелства“, които могат да породят съмнения за безпристрастност и изброяването на примерите е неизчерпателно. При такава логика би следвало да се приема, че медиатор е длъжен да посочи, ако живее в еднополово съжителство със страна по спора. От друга страна, законът задава някакви параметри на това кои обстоятелства биха се считали за годни да породят основателни съмнения. И при посочването на тези параметри законодателят изрично е добавил, че съжителството трябва да е „съпружеско“. Простото фактическо съжителство очевидно не е достатъчно за закона. При възприемане на тази логика и при възприемане на извода, че фактическо съпружеско съжителство не обхваща еднополови двойки, това би значело, че медиатор не е длъжен да посочи, че живее в еднополово съжителство със страна по спора.

Не може да участва в помирителното производство по **Закона за храните** член на комисията, който е съпруг или се намира във фактическо съжителство с някоя от страните по спора.

Законът за националната акредитация на органи за оценяване на съответствието забранява на *Изпълнителният директор на Националната агенция за оценяване и акредитация да взема определени*

решения в случаите, когато той или негов/а съпруг/а или лице, с което се намира във фактическо съжителство, са заинтересовани от това решение.

Законът за кредитните институции предвижда, че Банката може само с единодушно решение на колективния ѝ управителен орган и след предварително одобрение на надзорния съвет, съответно на членовете на съвета на директорите, които не са изпълнителни членове да формира експозиции към съпрузи или лица, които се намират във фактическо съжителство с администратори на банката; лица, които притежават пряко или непряко квалифицирано дялово участие в капитала на банката или акции, които им осигуряват повече от 10 на сто от общия брой на гласовете в общото събрание на акционерите и акционер, чийто представител е член на управителния или надзорния орган на банката.

За безвъзмездно разходване на имуществото на юридическото лице с нестопанска цел за осъществяване на общественополезна дейност е необходимо мотивирано решение, взето от върховния орган на организацията с мнозинство 2/3 от всички негови членове, когато то е в полза на лица от състава на другите му органи и техните съпрузи (**Закон за юридическите лица с нестопанска цел**).

Финансовите инспектори и вещите лица по Закона за държавната финансова инспекция са длъжни да си направят отвод, когато през последните три години: техен съпруг или лице, с което се намира във фактическо съжителство, са работили като отчетници или са били в ръководните или в контролните органи на проверяваната организация или лице

За ръководител на вътрешния одит по **Закона за вътрешния одит в публичния сектор** не може да бъде назначавано лице, когато негов съпруг или лице, с което се намира във фактическо съжителство, работи или е работил на ръководна длъжност в организацията през последните две години. В одитите, извършвани от Сметната палата по **Закона за сметната палата** не могат да участват лица, които са съпрузи или се намират във фактическо съжителство с длъжностните лица в одитирания обект, чиято дейност е свързана със събиране или разходване на бюджетни и други публични средства и с управление на имущество. Инспекциите по **Закона за предучилищното и училищното образование** не могат да бъдат извършвани от лице, което е съпруг или е във фактическо съжителство, с лице, чиято работа е обект на инспектиране.

С оглед неяснотата при дефинирането на понятията, ако се приеме извода, че фактическо съпругеско съжителство не обхваща еднополови двойки, това би значело, че законът не забранява едно лице да одитира друго, с което живее в еднополово съжителство.

*Наличието на брак или фактическо съпружеско съжителство със страна по делото или с неин представител е основание за отвод на съдия, прокурор, съдебен секретар или нотариус по **Гражданския процесуален кодекс**. С оглед неяснотата при дефинирането на понятията, ако се приеме извода, че фактическо съпружеско съжителство не обхваща еднополови двойки, това би значело, че законът не изисква съдия да си подаде отвод, ако живее в еднополово съжителство със страна по делото или неин представител, макар и законът да задължава отвода при наличието на други обстоятелства, които пораждаат основателно съмнение в безпристрастността.*

Член на общото събрание на асоциация на клиенти на топлинна енергия в сграда - етажна собственост по **Закона за енергетиката** няма право на глас при решаването на въпроси, отнасящи се неговия **съпруг (съпруга)**.

Специално внимание следва да се обърне на **Закон за противодействие на корупцията и за отнемане на незаконно придобитото имущество**, чието приложно поле и правни последици се разпростират и върху съпруга на проверяваното лице или лицето, с което проверяваният живее във фактическо съжителство. Отново следва да се подчертае, че този закон борави както само с понятието „фактическо съжителство“, така и с понятието „фактическо съжителство на съпружески начала“, но дефиницията е дадена само за второто понятие.

Интересна е нормата на чл.6 от **Закон за гарантираните вземания на работниците и служителите при несъстоятелност на работодателя**, която предвижда, че гарантираният размер на вземанията, произтичащи от трудови правоотношения, не се изплаща на работници и служители, които към момента на началната дата на неплатежоспособността, съответно свръхзадължеността, са съпрузи на търговеца - физическо лице или на съдружници в търговското дружество, или на членове на органите за управление и контрол на търговеца.